

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Odsjek za orijentalnu filologiju

Katedra za turski jezik i književnost

**ELEGIJA PRINCU MUSTAFI PJESNIKA TAŠLIDŽALI
JAHJE I NJEN HISTORIJSKI KONTEKST**

Završni magistarski rad

Studentica:

Amina Džafo

3599/2021

Mentori:

prof. dr. Alena Čatović

doc. dr. Velida Mataradžija

Sarajevo, 2023.

Sadržaj

Uvod	3
1. Elegija u osmanskoj turskoj književnosti	5
2. Tašlidžali Jahja-beg.....	7
2.1 Biografski podaci.....	7
2.2 Pjesnički opus Tašlidžali Jahje	9
3. Historijski kontekst nastanka elegije	11
3.1 Tradicija izbora sultana kod Osmanlija.....	11
3.2 Sultan Sulejman	12
3.3 Princ Mustafa	13
3.4 Sultanija Hurrem.....	15
3.5 Rustem-paša	15
3.6 Okolnosti koje su uzrokovale pogubljenje princa Mustafe.....	16
3.7 Pogubljenje.....	22
4. Elegija princu Mustafi	26
5. Analiza elegije.....	35
5.1 Prva strofa	35
5.2 Druga strofa.....	37
5.3 Treća strofa	41
5.4 Četvrta strofa.....	43
5.5 Peta strofa.....	45
5.6 Šesta strofa	47
5.7 Sedma strofa.....	48
6. Recepcija elegije	50
Zaključak	52
Izvori i literatura	54

Uvod

Osmansko Carstvo je država koja se u vrijeme svog procvata prostirala na tri kontinenta i ubrajala među najjače sile u svijetu. Na čelo takve države 1520. godine došao je sultan Sulejman, kojeg je zbog značajnih vojnih poduhvata i istančanog osjećaja za politiku i pravosuđe evropska historiografija prozvala Veličanstvenim. Međutim, jedna odluka obilježila je njegovu vladavinu i ostavila traga kako u historijskim, tako i u književnim izvorima. Sultanova naredba da se tokom pohoda na Nahčivan pogubi njegov najstariji sin Mustafa, te razlozi koji su doveli do te odluke kao i njene posljedice su ostavili neizbrisiv trag u osmanskoj historiji. Vijest o pogubljenju princa Mustafe odjeknula je među vojnicima i narodom, a tugu su u riječi pretočili brojni pjesnici XVI stoljeća pišući elegije. Među njima se posebno ističe pjesnik Tašlidžali Jahja-beg i njegova tužbalica posvećena princu Mustafi.

Elegija koju je napisao Jahja-beg za princa Mustafu bila je tema mnogih studija, kako na prostoru Turske tako i na zapadu. Iako je sam autor nije uvrstio u svoju zbirku poezije – divan, ona je dio mnogih antologija. Smatra se primjerom velike hrabrosti, a njena je recepcija u narodu bila izuzetno pozitivna jer je Jahja-beg snažno izrazio osjećaje protivljenja činu pogubljenja. Mnogi su pjesnici poput Fununija, Rahmija, Kadirija, pjesnikinje Nisai pisali elegije posvećene tragično preminulom princu, ali nijedna nije imala tako snažan odjek kao ona Jahja-bega, te je ona možda jedan od razloga zašto je pitanje pogubljenja princa Mustafe i danas aktuelno. Spomenuta elegija ne odražava stavove vlasti, već progovara o načinu razmišljanja i svjetonazoru pojedinaca.

U ovom magistarskom radu fokus će biti na Elegiji princu Mustafi pjesnika Tašlidžali Jahje i njenom historijskom kontekstu. Najprije će biti riječi o elegiji kao žanru, njezinom porijeklu te tradiciji u osmanskoj turskoj književnosti. U drugom poglavlju pažnja će se posvetiti biografiji autora Jahja-bega, s posebnim osvrtom na njegov status u društvu i odnos s osmanskim dvorom, te promjenama koje su za njega nastupile nakon što je napisao elegiju. S obzirom na to da je na nastanak spomenute elegije direktno utjecala vanjezička stvarnost, odnosno historijske okolnosti, treće poglavlje govorit će o historijskom kontekstu nastanka elegije. Unutar navedenog poglavlja analizirat će se uloga sultana Sulejmana, princa Mustafe, ali i ostalih važnih ličnosti na dvoru koje su imale utjecaja na ovakav razvoj događaja. Uzimajući za osnov historijska djela pisana i na istoku i na zapadu, bit će predstavljen slijed događaja koji su vodili do pogubljenja princa Mustafe. Nakon toga prikazat će se tekst elegije na osmanskome turskom jeziku i u prijevodu na bosanski jezik. Peto poglavlje rada bit će

posvećeno analizi elegije, kako sa historijskog, tako i sa književnog aspekta. U posljednjem poglavlju govorit će se o recepciji elegije i njenom utjecaju na život pjesnika Tašlidžali Jahjabege.

1. Elegija u osmanskoj turskoj književnosti

Poeme napisane da bi se izrazila tuga i bol zbog nečije smrti nazivaju se elegijama.¹ Kada su u pitanju klasične orijentalne književnosti, elegije vode porijeklo iz arapske književnosti, gdje su nastale kao tradicionalni poetski žanr koji baštini klišeizirane izraze i odabrane riječi koje su žene izgovarale na pogrebnim ceremonijama, izražavajući tako žal i jad za pokojnikom.²

Elegija je prisutna u turskoj književnosti pod nazivima kao što su *yuğ*, *lament*, *sagu*, *şîven* još od predislamskog perioda turkijskih naroda. Kao samostalan žanr razvila se u klasičnoj književnosti pod nazivom *mersiye*. U turskoj književnosti ove lirske pjesme izražavaju tugu zbog smrti neke osobe, opisuju njene vrline, pjesnikovu privrženost toj osobi, kao i njegovo mirenje sa sudbinom naglašavajući prolaznost svijeta i pozivajući pokojnikove bližnje na strpljenje i hrabrost. U osmanskoj književnoj tradiciji elegije su se najčešće pisale vjerskim i državnim velikanima.³

Klasične osmanske elegije uglavnom počinju prijekorom sudbini i uvodom koji naglašava privremenu i varljivu prirodu ovoga svijeta. Nakon glavnog dijela, dolazi dio molitve koji zamjera sudbini što je usmrtila pokojnika i koji govori o vrlinama umrlog i žalosti zbog gubitka. Također, u posljednjim stihovima nekih elegija napisan je tarih (hronogram) koji sadrži datum smrti pokojnika po ebdžedu.⁴ Na početku je elegija uglavnom pisana u formi kaside, a kasnije su se počele koristiti različite poetske forme.⁵ U divanskoj književnosti uobičajno je bilo da se elegije pišu u formi *terkib-i benda*, mada ih ima napisanih i u formi *terci-i benda*.⁶

XVI stoljeće predstavlja najplodniji period za žanr elegije i po pitanju kvantiteta i kvaliteta. Utvrđeno je šezdeset i devet elegija napisanih u ovom stoljeću, a njihova najznačajnija odlika je što su uglavnom posvećene sultanima, prinčevima i državnim

---

¹ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, 1995, str. 259.

² Mehmet Faruk Toprak, *Mersiye*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/merciye>

³ Mustafa İsen, *Mersiye*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/merciye>

⁴ Sistem računanja zasnovan na brojevanim vrijednostima slova. Detaljnije u: Mustafa İsmet Uzun, *Ebced*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebced>

⁵ Mustafa İsen, *Mersiye*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/merciye>

⁶ O poetskim formama *terkib-i bend* i *terci-i bend* bit će više riječi u nastavku rada. Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, 1995, str. 259.

velikodostojnicima. Posebno treba istaći princa Mustafu kao osobu kojoj je posvećeno najviše elegija u osmanskoj turskoj književnosti – njih čak šesnaest.⁷

---

⁷ Mustafa İsen, *Mersiye*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mersiye>

2. Tašlidžali Jahja-beg

2.1 Biografski podaci

Jahja-beg je porijeklom iz albanske porodice Dukakin,⁸ a tačan datum i mjesto njegovog rođenja nisu poznati. U izvorima se spominje kao Dukakinzade prema imenu svoje porodice, a Tašlidžali zbog kamenitog mjesta iz kojeg potječe. Devširmom⁹ je doveden u Istanbul. Školovao se u adžemijskom¹⁰ korpusu, pa postao dio pješadije, a potom i osmanske konjice.¹¹ Bilježi se i da je bio defterdar,¹² te da se uspješno bavio finansijama.¹³

Dok je bio u janjičarskom korpusu, svojim je entuzijazmom i sposobnošću učenja privukao pažnju Šehabedin-bega, pisara u korpusu, a zatim je postao i njegov učenik. Šehabedin-beg ga je oslobodio redovnih dužnosti i obaveza drugih janjičara.¹⁴ Doživio je vladavinu četiri sultana s kojima je učestvovao je u brojnim pohodima, počevši od pohoda na Čaldiran (1514) sve do pohoda na Sigetvar (1566).¹⁵ U pohodu sultana Sulejmana na Bagdad učestvovao je s Hajali-begom i tada se sreo sa Fuzulijem.¹⁶

Za vrijeme gladi i oskudice prilikom pohoda na Irak posvetio je jednu kasidu defterdaru Iskenderu Čelebiju u kojoj ga moli za pomoć vojsci tražeći u navedenoj ličnosti zaštitnika. Nakon pogubljenja Iskendera Čelebija, pjesnik je pokrovitelja našao u Ibrahim-paši kome je

---

⁸ Fehim Nametak bilježi da je Jahja-beg iz Pljevalja, današnja Crna Gora. Vidjeti: Fehim Nametak, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XL, Sarajevo, 2013, str. 262.

⁹ Devširma predstavlja dovođenje i izbor osmanskih podanika u dobi od 8 do 20 godina s ciljem popunjavanja janjičarskog korpusa, ali i obavljanja brojnih istaknutih dužnosti u Carstvu. Abdülkadir Özcan, „Devširma“ u: *Institucije islamske civilizacije*, ur. Ahmet Alibašić i Munir Mujić, s turskog prevela Belma Fišo, Centar za napredne studije, Sarajevo, 2017, str. 122.

¹⁰ Korpus u osmanskoj vojsci koji je obezbjeđivao vojnike za centralne osmanske snage. Abdülkadir Özcan, „Organizacija vojske kod Osmanlija“ u: *Historija Osmanske države i civilizacije*, ur. Fehim Nametak i Enes Karić, s turskog prevela Kerima Filan, Orijentalni institut, Sarajevo, s.a, str. 413.

¹¹ Tuba Onat Çakiroğlu, „Taşlıcalı Yahya Bey'in Şiirlerinde Devlet Adami Kimliğinin İzleri“, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, Tebdiz Özel Sayısı , s.l, 2018, str. 63.

¹² Službenik na osmanskom dobru zadužen za finansije. Bio je član Carskog vijeća. Ljiljana Čolić, *Osmanska diplomatika sa paleografijom*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, s.a, str. 28.

¹³ Nagehan Uçan Eke, „Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açıdan İncelenmesi“, *Söylem Filoloji Dergisi*, 2017, str 221. (dalje kao: N. U. Eke, *Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açıdan İncelenmesi*)

¹⁴ Yeni (nova), çeri (vojska). Janjičari su bili stalna pješadijska vojska kod Osmanlija s posebnim statusom i platom. Janjičari su najprije prolazili obuku u adžemijskom korpusu. Kemal Beydilli, „Janjičari“ u: *Institucije islamske civilizacije*, ur. Ahmet Alibašić i Munir Mujić, s turskog preveo Mirsad Turanović, Centar za napredne studije, Sarajevo, 2017, str. 439.

¹⁵ Zahit Atçıl, „Why Did Süleyman the Magnificent Execute His Son Şehzade Mustafa in 1553?“, *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, XLVIII (2016), İSAM, Istanbul, s.a, str. 92. (dalje kao: Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*)

¹⁶ Bayram Ali Kaya, *Taşlıcalı Yahya*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/taslicali-yahya>

posvetio kaside i kit'e.¹⁷ Njegova je slava u poeziji vremenom porasla, ali nije mogao dobiti poziciju koju zaslužuje zbog nekih kritika od svog sunarodnika i najvećeg suparnika – pjesnika Hajali-bega. Kasnije je ispjevao stihove u kojima i on kritizira Hajali-bega, te je s tim stihovima predstavljen Rustem-paši. Kako Rustem-paša nije volio Hajali-bega, Jahja-begu je dodijelio položaj upravnika zadužbina Ebu Ejjub-i Ensarija, kao i Orhan Gazija, Kapludže i Bajezita.¹⁸

Međutim, taj period njegovog prosperiteta nije dugo trajao. Nakon što je pogubljen princ Mustafa 1553. godine, Jahja-beg je napisao elegiju u kojoj je vješto ismijao i okrivio Rustem-pašu za njegovu smrt. Elegija se prenosila među vojnicima od usta do usta, a Jahja-beg je prestao kriti da je njen autor nakon što je Rustem-paša smijenjen s pozicije velikog vezira. Nakon što se paša vratio na položaj velikog vezira, nekoliko puta je predlagao sultanu da se Jahja-beg pogubi. Iz straha od janjičara, Rustem-paša se nije usuđivao da to učini sam. Međutim, sultan Sulejman nije podržao navedeni prijedlog velikog vezira. Rustem-paša je kaznio Jahja-bega tako što ga je smijenio s položaja upravnika zadužbina.¹⁹ O tome koga kritikuje u svojoj elegiji, Jahja-beg je i sam rekao da je bolje kazati da su zli ljudi klevetali nego kazati da je sultan pogriješio misleći pod time da je za sve kriv Rustem-paša, a ne sultan Sulejman, i da je kritika u elegiji upućena Rustem-paši.²⁰

Kada je Jahja-beg prognan u sandžak Zvornik u Rumeliju, priključio se odreda akindžija²¹ i više se nije vratio u Istanbul. Prilikom završetka izgradnje džamije Sulejmanije poslao je kasidu u kojoj je svaki polustih hronogram, ali nije naišao na oprost i odobravanje.²² U posljednjim godinama svog života Jahja-beg se priklonio gulšenijskom²³ šejhu Urjani

---

¹⁷ Kit'a je pjesnička forma koja se obično sastoji od dva bejta, čiji se drugi i četvrti stih rimuju, što bi se shematski moglo prikazati u sljedećem obliku: ba – ca – da – ea. To je žanr koji izražava pjesnikove ideje, mudrosti, stavove, sudove i kritiku, odnosno, jednu misao, dosjetku, satiru ili opis događaja Neobjavljena prezentacija prof. dr. Alene Čatović *Poetske forme divanske književnosti* održana u okviru predmeta Klasična osmanska književnost u ljetnjem semestru akademske 2021/22. godine

¹⁸ Neobjavljena prezentacija prof. dr. Alene Čatović *Klasična osmanska književnost* održana u okviru predmeta Klasična osmanska književnost u ljetnom semestru ak. 2021/22. godine.

¹⁹ Joseph von Hammer, *Historija Turskog (Osmanskog) Carstva 1*, preveo Nerkez Smailagić, Štamparski zavod „Ognjen Prica“, Zagreb, 1797, str. 459-460. (dalje kao: J. V. Hammer, *Historija Turskog Carstva*)

²⁰ Mehmed Çavuşoğlu, „Şehzade Mustafa Mersiyeleri“, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1982, str. 647.

²¹ Akindžije su pripadnici lahke konjice koja je svojim upadima pripremala osvajanja. Kada je formiran janjičarski korpus, akindžijske su jedinice djelovale samo duž granica, posebno u Rumeliji. Izdržavali su se od ratnog plijena. Abdülkadir Özcan, „Organizacija vojske kod Osmanlija“ u: *Historija Osmanske države i civilizacije*, ur. Fehim Nametak i Enes Karić, s turskog prevela Kerima Filan, Orijentalni institut, Sarajevo, s.a, str. 484.

²² Ahmet Atilla Şentürk, *Yahya Beğ'in Şehzade Mustafa Mersiyesi yahut Kanuni Hicviyesi*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1998, str. XCVI (dalje kao: A. A. Şentürk, *Kanuni Hicviyesi*)

²³ Gulšenije su ogranak halvetijskog derviškog reda. Detaljnije u: Mustafa Kara, *Gülşeniyye*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gulseniyye>

Mehmed-dedi i u potpunosti se posvetio sufizmu. Iako u izvorima postoje različiti podaci o datumu i mjestu njegove smrti, opće je prihvaćeno da je preminuo 1582. godine, kada je imao više od devedeset godina. Njegov grob je u Loznici, u blizini Zvornika, u današnjoj Srbiji. Pjesnik je svoju posljednju kasidu posvetio Sulejmanu Zakonodavcu tokom njegovog pohoda na Sigetvar (1566), i tu je kazao da ima osamdeset godina i zamolio je sultana da zaštiti njegovu djecu.²⁴

2.2 Pjesnički opus Tašlidžali Jahje

Jahja-beg se smatra jednim od najznačajnijih predstavnika svoga vremena koji se posebno istakao u pisanju gazela i mesnevija. Sam za sebe kaže da je uspio biti originalan i u svom Divanu i u svojoj Hamsi²⁵ te da nije oponašao nikoga. Po ocjeni književnih historičara pjesnik piše entuzijastično, tečnim stilom u gotovo svakom svom distihu.²⁶

Jahja-bega od njegovih savremenika razlikuju originalnost u tešbibu,²⁷ uspješna upotreba apstraktno-konkretnog kontrasta i raznolikost tema. Tašlidžali Jahja je privukao pažnju svojim kasidama, musammatima²⁸ i šehrengizima.²⁹ Zbog svoje prgave naravi, sukobljavao se ne samo s Hajalijem već i s mnogim drugim pjesnicima, svojim suvremenicima (Kandi, Rahmi, Sirri) i protiv njih pisao žestoke, pa čak i lascivne satire.³⁰ U svojim djelima on iznosi zapažanja i osvrte o društvenom, političkom i vojnom stanju svoga vremena.³¹

Gazeli koje je pjesnik pisao u mladosti su bili ljubavni, a nakon što se priklonio Urjani Mehmed-dedi, njegova djela su postala više religiozno-mistične prirode. Suprotno

---

²⁴ Tuba Onat Çakiroğlu, „Taşlıcalı Yahya Bey'in Şiirlerinde Devlet Adami Kimliğinin İzleri“, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, Tebdiz Özel Sayısı, s.l, 2018, str. 63.

²⁵ U klasičnoj perzijskoj i turskoj književnosti, hamsa je pjesnički korpus koji se sastoji od pet mesnevija. Detaljnije u: Tahsin Yazıcı, Cemal Kurnaz, *Hamse*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hamse--edebiyat>

²⁶ Fehim Nametak, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XL, Sarajevo, 2013, str. 262-263.

²⁷ Teşbib ili nesib je uvodni dio kaside koji zauzima prvih 15–20 distiha, a kojim najčešće prevladavaju opisi – najčešće prirode, dolaska proljeća, zime i sl. Neobjavljena prezentacija prof. dr. Alene Čatović *Poetske forme divanske književnosti* održana u okviru predmeta Klasična osmanska književnost u ljetnom semestru akademske 2021/22. godine.

²⁸ Musammat je forma sa više strofa u divanskoj poeziji. Musammat se dijeli na više drugih formi, s obzirom na broj strofa i stihova u strofi kao i njihovog unutrašnjeg rasporeda. Označava nisku međusobno povezanih strofa. Neobjavljena prezentacija prof. dr. Alene Čatović *Poetske forme divanske književnosti* održana u okviru predmeta Klasična osmanska književnost u ljetnom semestru akademske 2021/22. godine.

²⁹ U divanskoj književnosti, to je zajednički naziv za poetska djela koja govore o ljepotama grada. Detaljnije u: Bayram Ali Kaya, *Şehrengiz*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sehrengiz>

³⁰ Fehim Nametak, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XL, Sarajevo, 2013, str. 262-263.

³¹ N. U. Eke, *Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açından İncelenmesi*, str 220.

tradicionalnom pristupu u tim pjesmama, Jahja-beg poziva pobožnjake u džamiju, a ne u kafanu, i navodi da je to Božiji divan, palata tajne istine srca, te da su šerijat i derviški red njene dvije tvrđave. Zapravo, njegova religioznost i protivljenje alkoholu osjeća se u mnogim njegovim pjesmama.³²

Vješto je koristio osmanski turski jezik, iako mu je albanski jezik bio maternji.³³ On je svoje mesnevije pisao nadahnut lokalnim koloritom i na jednostavnom jeziku. Koristio je relativno jednostavan jezik u svojim djelima jer je tokom pohoda, u garnizonima i duž granica, bivao okružen različitim vrstama ljudi. Pored brojnih poslovice i fraza koje je navodio, svojim izrazom bliskim narodnom govoru doprinio je pojednostavljanju jezika poezije. Jahja-beg kaže da će odugovlačenje i okolišanje u pjesmi pokvariti značenje i da zagonetan govor kao što je onaj u muammama (enigmama) neće donijeti ništa dobro. On tvrdi da u njegovim pjesmama postoji najljepši način pripovijedanja i da je njegova mašta bujna. Po riječima autora tezkire, Ašika Čelebija, prisustvovao je skupovima učenjaka i pjesnika kao što su Kemal-pašazade i Fenarizade Muhjiddin Čelebi.³⁴

On je jedan od rijetkih pjesnika koji posjeduje hamsu koju je posvetio sultanu Sulejmanu I. Hamsu čine mesnevije: *Şâh u Gedâ*, *Gencîne-i Râz*, *Kitâb-i Usûl*, *Gülşen-i Envâr* i *Yusuf ve Zeliha*.³⁵

Ipak u historiji klasične osmanske književnosti ostat će upamćen po svojoj Elegiji posvećenoj princu Mustafi. Za takvu pjesmu bila je potrebna hrabrost, a Jahja-beg je bio dovoljno neustrašiv. Smrt princa Mustafe oplakivali su mnogi, ali on je to činio najglasnije, najhrabrije i s velikom slobodom.³⁶ Stoga, on je jedan je od vojnih pjesnika dostojan titule *sahib-i seyf ü kalem*.³⁷

---

³² Bayram Ali Kaya, *Taşlıcalı Yahya*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/taslicali-yahya>

³³ Tuba Onat Çakiroğlu, „Taşlıcalı Yahya Bey’in Şiirlerinde Devlet Adami Kimliğinin İzleri“, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, Tebdiz Özel Sayısı , s.l, 2018, str. 63.

³⁴ Bayram Ali Kaya, *Taşlıcalı Yahya*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/taslicali-yahya>

³⁵ Fehim Nametak, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XL, Sarajevo, 2013, str. 263.

³⁶ J. V. Hammer, *Historija Turskog Carstva*, str. 459-460.

³⁷ Vlasnik mača i pera. Taşlıdzalı Jahja je hvaljen i kao pjesnik, ali i kao uspješan ratnik. N. U. Eke, *Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açından İncelenmesi*, str. 220.

3. Historijski kontekst nastanka elegije

3.1 Tradicija izbora sultana kod Osmanlija

Princip nasljeđivanja prijestolja kod Osmanlija bio je usko povezan s tursko-mongolskom stepskom koncepcijom političkog poretka, prema kojoj se suverenitet smatrao djelokrugom cijele dinastije – to jest, svaki muški član vladajuće dinastije imao je pravo da postane sultan. Prinčevima je data mogućnost da se nadmeću za prijestolje. Došavši u godine adolescencije, prinčevi bi bivali poslani da preuzmu upravu nad sandžacima i time steknu političko iskustvo, kao i da se pripreme za predstojeće nadmetanje za prijestolje. Često bi neuspješnu braću pogubio sultan koji je bio u usponu, onaj koji se smatrao „bogom danim“. Primarni izvor osmanskog legitimiteta bila je sultanova efikasnost u gazi,³⁸ revnost da proširi islam i stekne plijen koji bi koristio muslimanima. Legitimnost sultana se u određenoj mjeri zasnivala na njegovoj djelotvornosti kao sultana gazije – to jest, u vođenju vojske do pobjede u osvajanju. Kada bi sultan umro, pravo na vladavinu bi, u najboljim okolnostima, prešlo na princa koji je bio najhrabriji i najsposobniji da povede vojsku ka daljem uspjehu. Nadmetanje među prinčevima je na neki način bila arena u kojoj je svaki imao priliku da pokaže svoju kompetenciju i sposobnost da postane sultan. Dok je takmičenje bilo otvorena „igra“, smatralo se da je onaj koji je pobijedio svoju braću predodređen za uspjeh.³⁹

Islamska tradicija je određivala da sultan mora biti odrastao i razborit muškarac, ali nije bilo zakona ili običaja kojim bi se utvrđivao princip nasljeđivanja prijestolja. Prema starim turskim običajima, postavljanje vladara bilo je u Božijim rukama, pa je stoga uspostavljanje nekog utvrđenog pravila nasljeđivanja ili pak aktivno suprotstavljanje ustoličenom sultanu značilo suprotstavljanje Božijoj volji. Koji god bi osmanski princ uspio osigurati prijestolnicu Carstva, riznicu i arhive, te zadobiti potporu janjičara, uleme, činovništva i službenika dvora, postao bi zakoniti sultan. U praksi je nakon 1421. godine podrška janjičara postala temeljni faktor pri nasljeđivanju prijestolja. Ishod bratoubilačkog

---

³⁸ Termin gaza u novije vrijeme na Zapadu shvaćen je kao *sveti rat protiv nevjernika* i odnosi se vojne akcije koje su u ime vjere poduzimale rane Osmanlije protiv kršćana. Uprkos tome što se uobičajeno koristi na ovaj način, neki naučnici osporavaju ovakvo tumačenje ovog pojma. Detaljnije u: Gabor Agoston, „Ghaza“ u: *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, ur. Gabor Agoston i Bruce Masters, Facts on File, New York, s.a, str. 231.

³⁹ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 72-73.

sukoba za prijestolje bio je smatran Božijom odlukom.⁴⁰ Kada je u pitanju izbor nasljednika sultana Sulejmana I, važnu ulogu imali su sam sultan Sulejman, ali i sultanija Hurrem, Rustem-paša, prinčevi Mustafa, Selim i Bajezid i dr.

3.2 Sultan Sulejman

Sultan Sulejman, sin sultana Selima i sultanije Hafse,⁴¹ stupio je na prijestolje 1520. godine. Već kao princ i upravnik sandžaka Manisa, bio je pripremljen za dužnost sultana. Bio je velikodušan, obazriv i uglavnom pravedan vladar, ali je također i silom provodio državne interese koje je smatrao važnim i nužnim.⁴²

Vladavina sultana Sulejmana najvažnija je i najznačajnija u historiji Carstva. On je zaslužan za najveći procvat, vrhunac moći Carstva. To je postigao svojom mudrom organizacijom države i osnovnim zakonima, proširivanjem zemlje, velikim djelima i u ratu i u miru.⁴³ No, njegov značaj ne ogleda se samo u proširenju državnog teritorija nego i u opsežnoj zakonodavnoj djelatnosti zbog čega ga turski historičari nazivaju Zakonodavcem (Kanuni). S druge strane, u evropskog historiografiji on se spominje kao Veličanstveni.⁴⁴

Kada je u pitanju porodični život sultana Sulejmana, najvažnije su dvije njegove miljenice koje su mu rodile djecu. Prva je Mahidevran (u drugim izvorima spominje se i kao Gulbahar), majka nekoliko njegovih sinova od kojih se zna za Abdullaha (umro u djetinjstvu zbog bolesti) i Mustafu. Druga je Hurrem, robinja ukrajinskog porijekla. Među njima je postojalo otvoreno rivalstvo za sultanovu naklonost koju je konačno zadobila Hurrem sklopivši zakoniti brak sa sultanom Sulejmanom 1534. godine.⁴⁵

---

⁴⁰ Halil İnalcik, *Osmansko Carstvo: Klasično doba 1300-1600*, preveo Dino Mujadžević, Srednja Europa, Zagreb, 2002, str. 72. (dalje kao: H. İnalcik, *Osmansko Carstvo*)

⁴¹ U dokumentu o njenom osnivanju džamije u Istanbulu, navodi se da je kćerka Abdulmennana. To se ime najčešće davalo ličnostima koje prime islam, tako da sultanija Hafsa vjerovatno nije turskog porijekla. Alan Fisher, „The Life and Family of Süleyman I“ u: *Süleyman The Second and His Time*, ur. Halil İnalcik i Cemal Kafadar, The Isis Press, Istanbul, 1993, str. 9.

Dolaskom njenog sina na prijestolje postala je sultanija majka što je i ostala do svoje smrti, 1534. godine. Detaljnije u: Ali Haydar Bayat, *Hafsa Sultan*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hafsa-sultan>

⁴² Josef Matuz, *Osmansko Carstvo*, preveo Nenad Močanin, Školska knjiga, Zagreb, 1992, str. 76.

⁴³ J. V. Hammer, *Historija Turskog Carstva*, str. 340.

⁴⁴ Gabor Agoston, „Süleyman I“ u: *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, ur. Gabor Agoston i Bruce Masters, Facts on File, New York, s.a, str. 541-542.

⁴⁵ Alan Fisher, „The Life and Family of Süleyman I“ u: *Süleyman The Second and His Time*, ur. Halil İnalcik i Cemal Kafadar, The Isis Press, Istanbul, 1993, str. 10.

3.3 Princ Mustafa

Princ Mustafa ili Mustafa Ćelebi⁴⁶ rođen je u Manisi 1515. godine u vrijeme kad je njegov otac Sulejman bio sandžakbeg u Saruhanu. Njegova majka je sultanija Mahidevran, Sulejmanova prva miljenica. Rano djetinjstvo proveo je u palati Manisa. Nakon što je njegov otac 1520. godine stupio na prijestolje, došao je u Istanbul sa svojom majkom. Pažljivo je odgajan u palati kao najstariji princ i stekao je dobro obrazovanje. Međutim, kada je došla sultanija Hurrem koja je također rodila sinove, a njegova majka prestala biti sultanova miljenica, stanje se promijenilo.⁴⁷

Princ Mustafa se isticao po vojnoj sposobnosti i liderstvu, pa se činio hrabriji i sposobniji nego što su bila njegova braća.⁴⁸ Pečevija piše kako je taj princ bio čista srca, častan, a da se između braće isticao darežljivošću i milosrđem. Bio je željan znanja i napredovanja u umjetnosti.⁴⁹ Uživao je veliku moć i povjerenje među različitim društvenim grupama, posebno među janjičarima.⁵⁰ I sam je bio pjesnik i okupio je oko sebe mnoge pjesnike i učenjake. Bio je skroman i velikodušan, dobro se ophodio prema onima oko sebe i davao im izdašne poklone.⁵¹

U februaru 1534. godine poslan je u Manisu kao upravnik Saruhana, što govori o tome da je u početku imao najveće izgleda da naslijedi svog oca na prijestolju. Međutim, smrt majke njegovog oca, sultanije Hafse (1534), koja se brinula o njemu, i ubistvo velikog vezira Makbul Ibrahim-paše⁵² (1536), s kojim je bio u dobrim odnosima utjecali su na to da on

---

⁴⁶ To je titula koja se koristila za plemiće, otmjene, načitanе i obrazovane ljude. Kod Osmanlija davala se obrazovanim ljudima, posebno onima koji su pripadali kulturnoj visokoj klasi, kao što su učenjaci, divanskim pjesnicima, članovima Carskog vijeća pa čak i nekim nemuslimanima. U ranim periodima se koristila za osmanske prinčeve. Mehmet İpşirli, *Ćelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/celebi>
Do vremena Murada II, sinovi sultana nazivali su se Ćelebi, kasnije je u upotrebu ušao naziv šehzade. Mehmet İpşirli, „Osmansko državno uređenje“ u: *Historija Osmanske države i civilizacije*, ur. Fehim Nametak i Enes Karić, s turskog prevela Kerima Filan, Orijentalni institut, Sarajevo, s.a, str. 173.

⁴⁷ Şerafettin Turan, *Mustafa Ćelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-celebi>

⁴⁸ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 72-73.

⁴⁹ Ibrahim Alajbegović Pečevija, *Historija 1520-1576. 1*, preveo Fehim Nametak, El-Kalem i Orijentalni institut, s.a, str. 31.

⁵⁰ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 77.

⁵¹ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicvıyesi*, str. XXIX.

⁵² Ibrahim-paša, rodом Grk, došao je na osmanski dvor putem devşirme. U mladosti sultana Sulejmana bio je njegov prijatelj, a kada je ovaj postao sultan, Ibrahim je postao njegov glavni komornik i tako brzo stekao njegovo povjerenje. S tog položaja vremenom je dospio na položaj velikog vezira. Vladao je diplomatskom vještinom i bio dobro upućen u odnose među evropskim državama. Jozef Matuz, *Osmansko Carstvo*, Školska knjiga, Zagreb, 1992, str. 79.

padne u drugi plan i da do izražaja dođu njegova braća i sestra, sinovi i kćeri sultanije Hurrem.⁵³

Princ Mustafa je stekao ugled među ljudima tokom svoje osmogodišnje uprave u Manisi. Svakog petka je odlazio u džamiju Sultanije u Manisi i obraćao se tamošnjem narodu. Zbog uplitanja sultanije Hurrem, princ Mustafa je smijenjen s dužnosti u ovom sandžaku, koji se nalazio u blizini prijestolnice i poslan u Amasju u junu 1541. godine.⁵⁴ Sultan Sulejman u fermanu kojim naređuje Mustafin premještaj u Amasju za razlog je naveo opasnost od mogućeg iranskog napada. Naime, Amasja se nalazila blizu granice s Iranom te je, prema riječima sultana, princ Mustafa poslan tamo da obezbijedi sigurnost tog područja.⁵⁵

Poslan je u drugi sandžak baš kada je došlo vrijeme da Mehmed, najstariji sin sultanije Hurrem, kao princ, preuzme upravu nad sandžakom. Čini se da je veća udaljenost od Amasje do Istanbula, u odnosu na onu između Istanbula i Manise stavila Mustafu u nepovoljan položaj u nadmetanju za prijestolje.⁵⁶ Radi se o tome da će onaj princ koji u slučaju smrti vladara najbrže stigne do prijestolnice postati sultan.

Dok je princ Mustafa bio u Manisi i Amasji, njegova majka sultanija Mahidevran je uvijek bila uz njega. Mletački ambasador Bernardo Navageros, u izvještaju koji je napisao 1553. godine, govori o nastojanjima sultanije Mahidevran da ga zaštiti i o neograničenoj ljubavi koju je princ osjećao prema svojoj majci. Princ Mustafa je bio duboko ožalošćen tim premještajem. Iznenađna smrt princa Mehmeda (novembar 1543), koji je umjesto njega došao u Manisu, dala mu je nadu da bi mogao postati sultan. Međutim, kada je potom drugi sin sultanije Hurrem, Selim, poslan u Manisu (1544) bilo je jasno da princ Mustafa nije a priori predodređen da naslijedi prijestolje.⁵⁷

S druge strane, historičar Atçıl na drugačiji način posmatra Mustafin premještaj u Amasju. Naime, Amasja je bila strateški važna oblast duž rute prema istoku, stoga ovaj autor kaže da se preseljenje iz Manise u Amasju zapravo može smatrati unapređenjem. On je mišljenja i da princ Mustafa nije smatrao da je na bilo koji način bio u nepovoljnom položaju. I dalje je bio kandidat za prijestolje, a čak je i sam sultan očekivao da će ga princ Mustafa

---

⁵³ Şerafettin Turan, *Mustafa Çelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-celebi>

⁵⁴ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicvyesi*, str. XXV.

⁵⁵ Neobjavljeni magistarski rad Semre Güler *Şehzade Mustafa'nın hayatı (1515-1553) ve türbesi* odbranjen na Institutu za društvene nauke pri Univerzitetu Uludağ u Bursi 2011. godine, str. 14.

⁵⁶ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 76-77.

⁵⁷ Şerafettin Turan, *Mustafa Çelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-celebi>

naslijediti, jer je svom najmlađem sinu, Džihangiru, rekao: “Moj sin Mustafa će postati sultan i sve će vas lišiti života.”⁵⁸

3.4 Sultanija Hurrem

Miljenica sultana Sulejmana, a kasnije i zakonita žena, Hurrem, rodila je više djece od kojih su četiri sina, Mehmed (r. 1521), Selim (r. 1524), Bajazid (r. 1525) i Džihangir (r. 1531), i jedna kćerka, Mihrimah (r. 1522), doživjeli zrele godine života. Sultanija Hurrem je, uprkos tradiciji "jedna miljenica – jedan sin",⁵⁹ rodila više sinova, a njih je sultan Sulejman kontinuirano favorizirao, što pokazuje da je ona stekla nevjerovatnu moć i prestiž u carskoj porodici. Naravno, željela je zadržati tu moć čak i nakon smrti sultana Sulejmana. Očigledan način da se to postigne bio je da jedan od njenih sinova dođe na prijestolje, čime bi ona postala sultanija majka⁶⁰ i najmoćnija žena u carstvu.⁶¹ Tim prije jer su dvorske spletke, a posebno utjecaj sultanije majke igrali važnu ulogu u sudbini državne vlasti.⁶²

Sultanija Hurrem je također prekršila princip da miljenica prati svog sina u provinciju, pa je umjesto toga ostala u glavnom gradu (blizu centra moći) da se brine o svoja tri mlađa sina. Iznenadna smrt njenog sina Mehmeda (1543) dovela ju je u težak položaj jer je Mustafu, sina sultanije Mahidevran, učinila najmoćnijim kandidatom za sultana.⁶³

3.5 Rustem-paša

Veliki vezir (1544-1553; 1555-1561) i zet (od 1539) sultana Sulejmana, Rustem-paša, bio je uzet kao dječak putem devširme i stekao je obrazovanje na osmanskome dvoru. Izborivši se za sultanovu naklonost, Rustem-paša je brzo napredovao sve do pozicije velikog vezira (1544). Njegov brak sa sultanijom Mihrimah, jedinom preživjelom kćerkom sultana

---

⁵⁸ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 76-77.

⁵⁹ Detaljnije u: Leslie P. Peirce, *The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire*, Oxford University Press, New York-Oxford, 1993, str. 42-50

⁶⁰ Sultanije majke bile su najutjecajnije žene i one su imale vezu sa vanjskim svijetom. Sultanija majka čiji bi sin stupio na prijestolje selila je iz staroga dvora u dvor Topkapi uz ceremoniju koja se nazivala “povorka majke” (vâlide alayı) i ona bi bila najautoritativnija žena u sultanskom haremu sve dok je njen sin na vlasti. Mehmet İpşirli, „Osmansko državno uređenje“ u: *Historija Osmanske države i civilizacije*, ur. Fehim Nametak i Enes Karić, s turskog prevela Kerima Filan, Orijentalni institut, Sarajevo, s.a, str. 171.

⁶¹ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 79-80.

⁶² H. İnalçik, *Osmansko Carstvo*, str. 74.

⁶³ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 79-80.

Sulejmana i sultanije Hurrem, učinio ga je dijelom dvora na čijem je čelu bila sultanija Hurrem. I njemu je išlo u korist da spriječi Mustafu da postane sultan i izbori se za primat jednog od sinova sultanije Hurrem. Nadao se da će tako zadržati svoju moć velikog vezira i kontrolisati vladu.⁶⁴ Stoga bi Mustafina smrt svakako išla u prilog Rustem-pašinim interesima.

Rustem je pokušao narušiti ugled princa Mustafe, barem u sultanovim očima. Na primjer, 1549. godine, princ Mustafa je zatražio pomoć iz Istanbula da napadne Gruzijce, ali Rustem-paša mu nije poslao pomoć računajući da će princ Mustafa steći još veći ugled ako porazi Gruzijce. Princ Mustafa je ponovno tražio pomoć 1550. godine protiv drumskih pljačkaša iz Irana, ali je odgovor opet izostao. Uznemiren zbog Mustafinog stalnog traženja pomoći, Rustem-paša je smijenio Mustafinog vezira, Lala Džafer-pašu, i postavio Ahmed-pašu iz Bosne da ga zamijeni i da špijunira za njega. Međutim, taj plan je propao kada je Ahmed-paša stekao Mustafino povjerenje i oženio jednu od njegovih kćeri.⁶⁵

3.6 Okolnosti koje su uzrokovale pogubljenje princa Mustafe

Kao što je već navedeno, sultan Sulejman Zakonodavac je nastavio širiti carstvo nakon što je postao sultan. U prvih deset godina vladavine, sjedinio je novoosvojene arapske zemlje, zauzeo Beograd i Rodos i uništio srednjovjekovno Ugarsko kraljevstvo. Međutim, nakon završetka ovih ambicioznih poduhvata, sultan Sulejman je počeo preferirati manje agresivnu vanjsku politiku počevši od 40-ih godina XVI stoljeća. Bio je umoran od vođenja ratova na istočnom ili zapadnom frontu gotovo svake godine, pa je radije vrijeme provodio u Istanbulu i Edirneu. Sve se više povlačio iz politike i suzdržavao se od velikih pohoda i poduhvata. Zbog svojih hroničnih bolesti – posebno artritisa i vodene bolesti⁶⁶ – sultan Sulejman je svoje dane provodio odmarajući se ili uživajući u lovu po carskim posjedima.⁶⁷

Vođenje vojske je prepustio Rustem-paši, što je uznemirilo mnoge vojnike kojima je bilo draže da sultan ima osvajačke ambicije. Zapravo, kako svjedoči mletački izaslanik Bernardo Navagero, sultanova sklonost miru može se u velikoj mjeri pripisati Rustem-paši.

---

⁶⁴ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicvyesi*, str. XXVII-XXIX, str. LI.

⁶⁵ Isto, str. XLIX.

⁶⁶ Şerafettin Turan, *Mustafa Çelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-celebi>

⁶⁷ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 75-76.

Zbog toga što nije išao u pohode, u vojsci se pročulo da sultani stari i da ga treba svrgnuti s prijestolja.⁶⁸

Još jedan razlog zbog kojeg sultan nije želio napustiti prijestolnicu na duži period bio je taj što je uvidio da je rasla napetost između njegovih sinova, pa se uplašio da će za života svjedočiti njihovom sukobu i biti svrgnut. Bio je svjestan Mustafinog prestiža i statusa, kao i podrške koju je uživao kod naroda.⁶⁹

Neki Mustafini potezi i postepeno pogoršani odnosi sa ocem bili su naznake sukoba koji je doveo do njegovog pogubljenja.⁷⁰ Također, seosko stanovništvo i grupe spahija su bili u problemima zbog postepenog pada vrijednosti akče i povećanja troškova života, te su počeli osjećati nezadovoljstvo vladavinom Sulejmana Zakonodavca.⁷¹ Takve mase su vjerovatno Mustafu vidjele kao najvažnijeg kandidata za prijestolje.

Krajem 40-ih i početkom 50-ih godina, tiho nadmetanje između Mustafe i sinova sultanije Hurrem postalo je još više očigledno i javno. Sultanije Hurrem i Mihrimah i Rustem-paša su se ujedinili kako bi obezbijedili dolazak Selima ili Bajazida na prijestolje.⁷²

Sulejman Zakonodavac, vjerovatno pod uticajem sultanije Hurrem, počeo je da se ponaša hladno prema princu Mustafi dok je ovaj još bio u Manisi. Kada se sultan Sulejman vratio s pohoda na dva Iraka, princ Mustafa mu je napisao pismo i tražio od njega dozvolu da dođe u Istanbul, da se sastane s njim i izvini mu se, ali taj zahtjev nije prihvaćen. Pozitivnog odgovora nije bilo ni na sljedeće pismo iz Amasje.⁷³ Sve to ukazuje na to da je princ učinio nešto što je uvrijedilo njegovog oca.

Veliki vezir Ibrahim-paša obavještavao je princa o svim etapama pohoda na dva Iraka, a princ je na to odgovorio pismom, što ukazuje na to da su odnosi između Ibrahim-paše i princa Mustafe bili dobri. Sulejman Zakonodavac je bio zbog toga uznemiren, vjerovatno

---

⁶⁸ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicviyesi*, str. LII.

⁶⁹ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 75-76.

⁷⁰ Şerafettin Turan, *Mustafa Çelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-celebi>

⁷¹ Nevin Mete, „Kanuni Sultan Süleyman’ın Şehzade Mustafa’ya Yazdığı Vasiyetname“, A. Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum, 2014, str. 144.

⁷² Prema nekim izvorima, sultanija Hurrem i Rustem-paša su preferirali Selima, dok su prema nekim drugim izvorima bili skloni Bajazidu. Drugi sin Džihangir bio je bolestan i prešutno se nije smatrao kandidatom za prijestolje. U oba slučaja, oni su željeli spriječiti Mustafu da stupi na prijestolje i sačuvati tu poziciju za Selima ili Bajazida nakon Sulejmanove smrti.

Uporediti: Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 80, Leslie P. Peirce, *The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire*, Oxford University Press, New York-Oxford, 1993, str. 80

⁷³ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicviyesi*, str. XXIX.

opet pod utjecajem sultanije Hurrem.⁷⁴ Jasno je da se Kanuni nikada nije oslobodio podozrenja i sumnji u vezi sa svojim najstarijim sinom. O tome da je na sultana Sulejmana utjecaj vršila sultanija Hurrem piše i Gramon kazujući da je sultan popustio pred navaljivanjem sultanije Hurrem, koja je željela da princ Selim stupi na prijestolje, i naredio da se pogubi princ Mustafa.⁷⁵

S druge strane, Rustem-paša, koji je sarađivao sa sultanijom Hurrem, pribjegao je planovima da Mustafu predstavi kao "izdajnika" koji tajno komunicira s iranskim šahom Tahmasbom I. Dao je ugravirati prinčev pečat na pismo koje je on sam napisao i poslao ga šahu Tahmasbu. Potom je presreo šahov odgovor i pokazao ga sultanu. Prema jednom mletačkom izvoru, bilježi se čak i pokušaj ubistva princa Mustafe tako što mu je poslan otrovni kaftan u ime njegovog oca sultana Sulejmana.⁷⁶ Takvi potezi su u bili skladu s ambicijama velikog vezira da zaštiti sebe i svoje interese u nestabilnom političkom okruženju.

Prema dokumentu iz Arhiva Muzeja palače Topkapi, sultanu je nakon Mustafine smrti poslano obavještenje da je Rustem-paša kovao zavjeru protiv Mustafe u pokušaju da ga prikaže kao saveznika Safavida. U obavještenju se tvrdi da je Rustem-paša krivotvorio Mustafin pečat i poslao navodno Mustafino pismo prijateljstva safavidskom vladaru, Tahmasbu, koji nije znao da je to Rustem-pašina varka te je pozitivno odgovorio na pismo.⁷⁷

Prema drugoj tvrdnji, pismo je sultanu Sulejmanu pokazala sultanija Hurrem i time dodatno poljuljala vladarevo povjerenje u princa. Navodno, u pismu princ Mustafa piše iranskom šahu kako se želi oženiti njegovom kćerkom.⁷⁸ Jasno je da su princa Mustafu pokušavali sultanu predstaviti kao izdajicu koji sarađuje sa neprijateljem Osmanskog Carstva, šahom Tahmasbom.

Princ Mustafa je i sam preduzeo neke mjere kako ne bi izgubio pravo na prijestolje.⁷⁹ Nije se bilo lako takmičiti s princom poput njega za kojeg su se mnogi nadali da će upravo on postati sultan. Posebno su janjičari željeli da princ Mustafa dođe na prijestolje i prije

---

⁷⁴ Sultanija Hurrem i u pismima sultanu Sulejmanu žalila se na Ibrahim-pašu opisujući kako su njena djeca (zbog njega) uplakana. Detaljnije u: H. İnalçik, *Osmansko Carstvo*, str. 108.

⁷⁵ Žan-Luj Bake Gramon, „Procvat Osmanskog Carstva (1512-1606)“ u: *Istorija Osmanskog Carstva*, ur. Rober Mantran, s francuskog prevela Ema Miljković-Bojanić, Clio, 2002, str. 183.

⁷⁶ Prema predaji, poslala ga je sultanija Hurrem. A. A. Şentürk, *Kanuni Hicvıyesi*, str. XLVIII

⁷⁷ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicvıyesi*, str. LI.

⁷⁸ Neobjavljeni magistarski rad Semre Güler *Şehzade Mustafa'nın hayatı (1515-1553) ve türbesi* odbranjen na Institutu za društvene nauke pri Univerzitetu Uludağ u Bursi 2011. godine, str. 21.

⁷⁹ Şerafettin Turan, *Mustafa Çelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-celebi>

sultanove smrti. Nadali su se da će princ Mustafa biti taj koji će nastaviti osvajanja na zapadu i odlučno poraziti Safavide. U tom pogledu, preferencija janjičara podsjeća na stupanje na vlast Selima I, Sulejmanovog oca.⁸⁰

Princ Mustafa nije zanemario entuzijizam janjičara. Kada su njegova braća došla u prvi plan, princ Mustafa je preduzeo određene mjere i počeo oko sebe okupljati važne ljude. Obratio se beglerbegu Erzuruma, tada perspektivnom državniku, Ajas-paši, i zatražio pomoć od njega da stupi na prijestolje nakon svog oca, što je bilo njegovo pravo po šerijatu. Pri tome je u pismu naglasio da neće svrgnuti svoga oca i da želi biti sultan tek nakon njegove smrti. Želio je da se poštuje njegovo pravo na prijestolje. Ajas-paša je odgovorio pozitivno, uvjeravajući princa da on zaslužuje prijestolje više nego njegova braća.⁸¹ Tako se princ Mustafa počeo pripremati da sebi osigura prijestolje uzimajući za primjer svog djeda sultana Selima Javuz.

Osim Ajas-paše, Mustafa je bio u kontaktu s mletačkim izaslanikom u Istanbulu i s mletačkim senatom. Princ Mustafa je poslao glasnika, Nebi-bega, mletačkom izaslaniku tražeći njegovu pomoć u zadobivanju prava na prijestolje. Taj čovjek je također otputovao u Mletačku Republiku da pregovara sa mletačkim senatom. Misija Mustafinog izaslanika bila je da posreduje u dogovoru s mletačkim vlastima koje su bile spremne podržati Mustafu ako im vrati nekadašnja mletačka uporišta u Moreji (Peloponez). Međutim, princ Mustafa nije doživio da se njegov glasnik vrati. Pogubljen je onog dana kada je Nebi-beg krenuo iz Mletačke Republike.⁸² Ovaj korak u prinčevoj diplomatiji, pokazuje da baš kao što se sultanija Hurrem (vjerovatno u saradnji sa Rustem-pašom) borila za svoje sinove, princ Mustafa je također djelovao kako bi ojačao svoje pravo na prijestolje. Štaviše, bio je uspješniji od svoje braće u pridobijanju podrške.

Osmanska vojska se povukla iz istočne Anadolije 1549. godine, a onda su snage kizilbaša⁸³ počele nasrtati na mjesta oko jezera Van; stoga se činilo da je potrebno učvrstiti osmanske posjede u toj regiji. Sultan je ostao u prijestolnici, imenovao je Rustem-pašu za glavnog zapovjednika tog pohoda u jesen 1552. godine. Po potrebi bi se i on u proljeće pridružio pohodu. Rustem-paša je otputovao iz Istanbula sa vojskom nekad u septembru te

---

⁸⁰ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 77.

⁸¹ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicvyesi*, str. LV.

⁸² Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 78.

⁸³ Termin koji je nastao kada su Turkmeni, koji su kombinovali svoja stara vjerska uverenja i tradicije sa islamom, usvojili neka ezoterično-šiitska shvatanja. Pojedinaac ili zajednica koji su pripadali takvoj vjersko-društvenoj strukturi nazivali su se kizilbaš. İlyas Üzümlü, *Kızılbaş*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kizilbas>

godine. Trebalo je da ide do Kajserija, ali nije želio da putuje predaleko od prijestolnice, bojeći se da bi princ Mustafa mogao pokušati da stupi na prestolje uz pomoć janjičara ako se sultanovo zdravlje pogorša. Izvještaji ambasadora i savremeni izvori kažu da primarni cilj Rustem-paše (i sultana) nije bila borba protiv Safavida, već namjera da ih prisili da traže mir s osmanskom vladom. I iz tog razloga, Rustem-paša nije želio da ide dalje na istok.⁸⁴

Atçıl u svome radu navodi dva izvora koji objašnjavaju dalji tok događaja. Prvi od njih su bilješke historičara Alija, prema kojim su na Mustafu utjecali vojnici tako da je on na kraju prikazan kao pobunjenik. Ali je bio stava da je princ Mustafa bio nevin ali da je bio prevaren ili izmanipulisan. On bilježi da je vojska stigla u Aksaraj, okrug provincije Karaman. Vojskom su počele kružiti vijesti da su vojnici ponudili poslušnost princu pod izlikom da mu je otac već ostario i da nije u stanju da vodi pohode.⁸⁵ Također su govorili da treba odrubiti glavu Rustem-paši jer on nije dobar po njega i tako ostvariti svoj cilj.⁸⁶ Princ je bio odan sultanu, ali su vojnici kod njega probudili vladarske ambicije. Stalnim takvim porukama, oni su nesretnog princa potaknuli na pobunu i namamili ga da ostvari svoju ambiciju odlaskom u tabor. U ovom izvještaju se čini da je princ Mustafa vjerovao riječima vojnika, pobunio se protiv svog oca i pokušao da ubije sultanovog velikog vezira doživljavajući ga kao svoju glavnu prepreku. Tim nepromišljenim potezom princ Mustafa je svojim suparnicima pružio izvrsnu priliku. Sultan je sigurno smatrao da je to što njegovi vojnici iskazuju izrazitu lojalnost Mustafi i to što je on prihvatio tu čast jednako pobuni jer je to moglo promijeniti legitimitet i lojalnost u osmanskome društvu.⁸⁷

Drugi izvor je izvještaj o perzijskom ratu kojeg je sačinio anonimni mletački autor. On bilježi da su, kada se tokom pohoda stiglo do raskrsnice prema Amasji, janjičari koji su bili s Rustem-pašom rekli da žele otići da odaju počast Mustafi, svom budućem sultanu. Paša je izdao naredbu da ga niko ne napušta, već da ga sva vojska prati u pravcu Konje. Janjičari, međutim, nisu poslušali pa su svi krenuli putem Amasje. Paša je sa janjičarskim agom i ostalima nastavio prema Konji. Janjičare je princ Mustafa dočekao, počastio ih hranom u izobilju i po jednim dukatom. Zatim su sutradan poslani u Konju, gdje je već bio vezir s ostatkom vojske. Tada je Rustem-paša dobio pismo iz Istanbula s vijestima da je sultan Sulejman teško bolestan i da nema mnogo nade da će se oporaviti. I princ Mustafa je primio

---

⁸⁴ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 82-83.

⁸⁵ Moguće je da je te glasine raširio upravo Rustem-paša. A. A. Şentürk, *Kanuni Hicvıyesi*, str. LIII

⁸⁶ Da je princ Mustafa napravio potez protiv Rustem-paše, apsolutnog predstavnika sultana, to bi pokazalo da je nelojalan svom ocu, jer je zanemario sultanovo imenovanje Rustem-paše za poziciju vrhovnog komandanta.

⁸⁷ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 83-84.

ovu vijest, pa se bio pripremio za put u Istanbul u slučaju da stigne vijest o sultanovoj smrti. Govorilo se da je imao sto hiljada ljudi spremnih uzjahati konje i pratiti ga uz zvuk trompete – što zapravo nije bila toliko istina koliko su kružile glasine po uputama Rustem-paše. Naime, on je iskoristio ovu priliku kao jedan od razloga za pogubljenje nesretnog princa. S Mustafom nije bilo više od pet hiljada ljudi u to vrijeme, ali svi su bili pomno odabrani i po hrabrosti vrijedili za tri čovjeka. Istina je i da vojska ne bi pošla ni za Rustem-pašom ni za janjičarskim agom, ma šta im oni obećali ili ponudili kao poklon da održe trupe na okupu, jer su Mustafu voljeli svi carski vojnici, i svi su nestrpljivo čekali trenutak da on postane sultan.⁸⁸

Prema ovim bilješkama se čini da je sultan skoro izgubio kontrolu nad janjičarima i zaista više nije bio legitiman vladar. Iako je veliki vezir u tom trenutku imao vlast jednaku sultanovoj, janjičari su to zanemarili i bili su spremni slijediti princa. Ono što je veći problem je to što je princ Mustafa prihvatio njihovu odanost i dozvolio im da mu poljube ruku. Da je ovu počast odmah odbacio i pokazao odanost samo sultanu, nikada ne bi mogao biti prikazan kao izdajnik. Time bi dao do znanja da je zakoniti sultan živ u Istanbulu i da on, kao njegov sin, nipošto nije zanemario sultanovu vlast.

Rustem-paša je uvidio u kakvom su stanju janjičari, pa se zabrinuo da bi ga mogla zadesiti pobuna koja bi ga koštala života. Odbio je da se ide dalje s vojskom i odlučio je da ostane u Konji. Tajno je poslao spahijske age, Šemsi-agu i Čavušbaši Ali-agu, u Istanbul da obavijesti sultana o problemu s kojim se suočio. S njima je poslao i pismo o kojem je ranije bilo govora. Kada je sultan čuo za naklonost janjičara prema Mustafi i za Mustafine ambicije, bio je izuzetno ožalošćen, iako nije vjerovao da bi princ Mustafa mogao skovati zavjeru protiv svog oca.⁸⁹

Ipak, sultan je očigledno želio da stiša te glasine, jer bi se zbog njih mogla povećati podrška Mustafi na račun njegove dominacije. Naredio je da se Rustem-paša i vojska vrate nazad i najavio da će on sam kasnije voditi pohod. Sultan je sa vojskom napustio Istanbul 28. avgusta 1553. godine. Kada su stigli do raskrsnice za Amaşju, sultan je poslao glasnike Mustafi i tražio od njega da mu se pridruži u Eregliju.⁹⁰ Princ Mustafa je razgovarao o sultanovom pozivu sa svojim savjetnicima, koji su ga jednoglasno savjetovali da ne ide u tabor svog oca, naglašavajući da će vjerovatno izgubiti život ako ode. Njegova majka,

---

⁸⁸ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 84-85.

⁸⁹ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicviyesi*, str. LIII-LIV

⁹⁰ J. V. Hammer, *Historija Turskog Carstva*, str. 457-458.

sultanija Mahidevran, bila je istog mišljenja. Postojala su dva izbora za Mustafu. Ili da poslušá svog oca, a pri tome ako ga zatekne ljutog i uvrijeđenog, sigurno će biti u opasnosti ili da izbjegne ovaj poziv, ali tako bi javno priznao da je razmišljao o činu izdaje. Odluka koju je donio zahtijevala je više hrabrosti i spremnosti na rizik. Napustio je Amasju i uputio se u tabor svog oca, uzdajući se u svoju nedužnost. Vjerovatno je bio uvjeren da mu se u prisustvu vojske ne može dogoditi ništa loše.⁹¹

3.7 Pogubljenje

Sultanova vojska stigla je u Eregli 5. oktobra 1553. Mustafina pratnja utaborila se neke dvije milje podalje. Najprije su svi veziri i namjesnici posjetili Mustafu u njegovom taboru, a zatim je princ trebao da se pojavi pred ocem. Prema izvještaju o perzijskom ratu kojeg je napisao anonimni mletački autor, iz sultanovog logora u Mustafin je bačena strijela da ga upozori da će umrijeti ako posjeti svog oca. Princ Mustafa je, međutim, mislio da je to još jedna Rustem-pašina varka i potpuno ju je ignorirao.⁹²

Dana 6. oktobra 1553, u petak, princ je otišao da poljubi ruku svom ocu. Sišao je s konja kojeg je predao konjušniku, kao i svoj mač i bodež na zahtjev jednog od narednika. Kada je ušao sedam nijemih dželata⁹³ ga je napalo. Princ Mustafa je pokušao da se brani, čak se u jednom trenutku bio oslobodio, a na koncu je preminuo pod konopom Mahmud-age, jednog od čuvara. U nekim izvorima se navodi da je sultan Sulejman bio u jednoj od unutrašnjih prostorija kada je princ Mustafa ušao u šator, da je iza zavjese posmatrao ubistvo sina. Navodi se čak i da je princ bio ušao u prostoriju u kojoj je bio njegov otac i pozdravio ga, a da mu se ovaj grubo obratio i optužio ga, a potom dao znak za pogubljenje. Tačnost tih navoda je upitna. Za ovaj događaj je izrečen hronogram "mekr-i Rüstem" (960).⁹⁴

Nakon Mustafinog pogubljenja, dok su veziri još bili u sobi za vijeće, glavni čuvar je zatražio od Rustem-paše veliki vezirski pečat i rekao njemu i trećem veziru, Hajdar-paši, da se vrate u svoje šatore. Tako su Rustem-paša i Hajdar-paša smijenjeni. Vjerovatno zbog toga što se Rustem-paša smatrao odgovornim za Mustafinu smrt. Glavni čuvar je ponovo otišao do

---

⁹¹ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 87.

⁹² A. A. Şentürk, *Kanuni Hicviyesi*, str. LIX-LXII

⁹³ Termin koji se koristio za one koji su izvršavali smrtnu kaznu. Mehmet İpşirli, *Cellat*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cellat>

⁹⁴ Şerafettin Turan, *Mustafa Çelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-celebi>

vijeca i predao pečat drugom veziru, Ahmed-paši, najavljujući njegovo imenovanje za velikog vezira.⁹⁵ A u vezi s Hajdar-pašom, sumnjalo se da je on poslao upozorenje Mustafi u vezi sa sultanovom odlukom da ga pogubi. Ali, kako navodi Atçıl, anonimni autor izvještaja o perzijskom ratu je sumnjao u istinitost toga „jer da je bilo takve sumnje, njegova glava bila bi (već) odrubljena.”⁹⁶

Vijest o Mustafinom pogubljenju bila je veliki šok za vojnike koji su priželjkivali da ga vide kao svog sultana i očekivali njegovo skoro stupanje na prijestolje. Naklonost vojnika prema Mustafi bila je čak i veća od one prema sultanu, a tuga u taboru trajala je dugo. Tugu kod janjičara zamijenio je bijes. U središtu kritike bio je sultan, a posebno Rustem-paša, kojeg su vojnici uveliko krivili za Mustafinu smrt. Veliki vezir je noću tajno pobjegao iz logora; da je ostao tamo, gotovo je sigurno da bi izgubio život kada su janjičari napali njegov šator narednog dana. Njihov gnjev je donekle ublažila smjena Rustema, jer su mnogi pretpostavljali da je sultan svjestan krivice velikog vezira.⁹⁷

Postoji mogućnost da je Rustem-paša sam tražio od sultana da ga smijeni ili da je između njih dvojice postojao dogovor na obostranu korist. Vojnici su bili ožalošćeni i ljuti na sultana kojem je u pohodu lojalnost vojnika bila potrebna više nego ikad. Sultan je otpustio Rustem-pašu i tako sve kritike prenio na njega, omogućivši sebi da učvrsti kontrolu nad vojskom. Ovu tezu potkrepljuje i Rustem-pašin način života po povratku u Istanbul. Nastavio je raskošno živjeti, primati izaslanike, druge zvaničnike i posjetioce i sl. Također je i sam govorio da će vrlo brzo biti vraćen na svoju poziciju. Zaista, Rustem-paša je vrlo brzo ponovo imenovan za velikog vezira, kada se sultan vratio iz pohoda, septembra 1555. godine.⁹⁸

Prema savremenim italijanskim izvorima, Mustafino tijelo je položeno ispred carskog šatora na perzijski tepih kako bi se naglasilo da je saradivao sa safavidskim šahom. Kasnije je njegovo tijelo odvezeno u Eregli gdje je obavljen pogreb, a potom je poslan u Bursu i ukopan pored turbeta Murada II. Nakon Selimovog stupanja na prijestolje, nad njegovim grobom je podignuto turbe. Prinčeva majka, sultanija Mahidevran, poslana je u Bursu. Zadavljen je i

---

⁹⁵ J. V. Hammer, *Historija Turskog Carstva*, str. 459.

⁹⁶ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 88-89.

⁹⁷ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicvıyesi*, str. LXVI

⁹⁸ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 92-93

Mustafin sin Mehmed, koji je bio sa njim.⁹⁹ Mustafin novac i imovina u taboru su zaplijenjeni. Konjušnik i neki od njegovih ljudi su ubijeni nakon njega.¹⁰⁰

Sultan je shvatio da će njegov autoritet biti znatno ugrožen ako janjičari otvoreno ili tajno pozele da Mustafu postave za sultana čak i prije njegove smrti. Znao je da bi od njega mogli tražiti da abdicira u korist Mustafe, baš kao što je njegov djed, Bajazid II, bio primoran da abdicira u korist Selima I, 1512. godine. Stoga je sultan Sulejman namjeravao pogubiti Mustafu koji je bio u žarištu pobune (a time i uzrok unutrašnje nestabilnosti carstva). Sultan Sulejman i Rustem-paša istovremeno su se nadali da će safavidski šah, Tahmasb, tražiti mir. Ovaj argument se može potkrijepiti nekim činjenicama. Pohodi protiv Safavida su uvijek bili teški, a donosili su manje ratnog plijena nego što je očekivano. Osmanska vojska nije bila u stanju uništiti Safavidsku državu ni u jednom od svojih pohoda. Stoga, bilo im je u cilju da sklope mir. Također, safavidski izaslanik koji je trebao pregovarati o miru stigao je u Istanbul prije nego je sultan Sulejman s vojskom krenuo na pohod. On nije odmah vraćen, već mu je rečeno da će tokom pohoda dobiti sultanov odgovor.¹⁰¹

Iz tih postupaka očito je da sultanov cilj nije bio rat sa Safavidima – da ga je želio, odbio bi izaslanika. Njegov cilj je, vjerovatno, bilo pogubljenje Mustafe, međutim, svoje namjere je držao tajnim kako ih princ Mustafa ne bi shvatio, pa bi tako sam sultan zauvijek izgubio kontrolu nad vojskom.

Kada je sultan donio odluku o pogubljenju Mustafe, savjetovao se sa šejhulislamom¹⁰² pri tome mu ne govoreći o kome se radi, a dobio je sljedeći odgovor (fetvu¹⁰³): Po mojoj presudi, zaslužio je da bude mučen do smrti.¹⁰⁴ Dakle, tu odluku ili niko nije znao ili su je pomno skrivali oni koji su znali. Već naprijed smo govorili o tome da se na dan pogubljenja slijedio uobičajan protokol pozdravljanja princa Mustafe, kao i Mustafin dolazak do očevog šatora.

---

⁹⁹ Şerafettin Turan, *Mustafa Çelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-celebi>

¹⁰⁰ J. V. Hammer, *Historija Turskog Carstva*, str. 459.

¹⁰¹ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 89-90.

¹⁰² Zvanje učenjaka koji se nalazio na čelu sloja učenjaka u Osmanskom Carstvu. Mehmet İpşirli, "Şejhulislam" u: *Institucije islamske civilizacije*, ur. Ahmet Alibašić i Munir Mujić, s turskog prevela Sabina Bakšić, Centar za napredne studije, Sarajevo, 2017, str. 616.

¹⁰³ Odgovor u kome se donosi vjersko-pravni stav o nekom šerijatskom pitanju. Fahrettin Atar, „Fetva“ u: *Institucije islamske civilizacije*, ur. Ahmet Alibašić i Munir Mujić, s turskog prevela Sabina Bakšić, Centar za napredne studije, Sarajevo, 2017, str. 222.

¹⁰⁴ Roger Bigelow Merriman, *Suleiman The Magnificent 1520-1566*, Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts, 1944, str. 186-187.

Prema registru Rûznamçe, tog dana su se trebali uručiti i pokloni princu Mustafi. Na dan kada je princ Mustafa posjetio svog oca upisani su pokloni koje je sultan planirao da mu uruči; tek nakon pogubljenja dodata je bilješka da su darovi “ostali u carskoj riznici”.¹⁰⁵ Sultanova je odluka bila tajna do trenutka kada je sprovedena.

Legitimitet vlasti sultana Sulejmana dovodili su u pitanje oni koji su imali moć da ga okončaju. Princ Mustafa je očigledno stekao naklonost janjičara, učenjaka, pjesnika i mnogih drugih koji su željeli da ga vide na prijestolju - možda čak i prije smrti sultana Sulejmana. Da je princ Mustafa pokušao svrgnuti svog oca s prijestolja sigurno bi imao vojnu podršku za to, i janjičari bi ga postavili za sultana. Ljubav naroda prema Mustafi bila je prisutna do te mjere da su trupe mogle zanemariti naredbu vladajućeg sultana ukoliko bi Mustafini (i njihovi) interesi bili ugroženi. Janjičari su se već bili oglušili o naredbe s viših instanci i izgubili svijest o hijerarhijskom ustroju Carstva. Mala je vjerovatnoća da sultan Sulejman toga nije bio svjestan. Čini se da je bio uvjeren da je princ Mustafa prijetnja njegovom autoritetu. Čak i ako se princ nikada nije otvoreno pobunio protiv svog oca, splet događaja ga je pozicionirao kao potencijalnog vođu pobune, barem iz sultanove perspektive.¹⁰⁶

Kada bi neki princ postao prijetnja vladajućem sultanu, njegove šanse za dolazak na vlast bi se smanjile. Sultan Sulejman je ovim činom uspostavio apsolutni legitimitet dinastije. On vjerovatno ne bi zamjerio Mustafi zbog prijestolja, jer je on bio najsposobniji i najtalentovaniji od svih njegovih sinova, ali problem hijerarhije i dominacije u tom slučaju ne bi bio riješen. Da je princ Mustafa stupio na prijestolje svrgavanjem sultana Sulejmana, to bi izuzetak učinilo pravilom prilikom svakog nasljeđivanja. U tom slučaju, bilo koja osoba ili grupa koja bi bila nezadovoljna vladajućim sultanom ili njegovim vezirima, mogla bi se okupiti oko nekog princa i uvjeriti ga da zbací vladajućeg sultana i njegovu svitu. Da je svrgnuo svog oca, sam princ Mustafa teško da bi mogao očuvati svoj autoritet pred ugroženim društvenim grupama koje bi podržavale neko od njegove djece. Iako je pogubljenje Mustafe bilo mučan i tragičan događaj, ono je zauvijek riješilo takva pitanja za osmansku dinastiju.¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ Z. Atçıl, *Why did Süleyman...*, str. 91.

¹⁰⁶ Isto, str. 94-95.

¹⁰⁷ Isto, str. 97-98.

4. Elegija princu Mustafi

Elegija princu Mustafi je jedno od najpoznatijih djela iz klasične turske književnosti napisano u ovom žanru. Važno je jer izražava ogorčenost koja se javila nakon što je pogubljen princ Mustafa, a posebno jer ga je spjevao pjesnik koji je bliže poznao princa.¹⁰⁸ Ova elegija autora Tašlidžali Jahje je plod velike hrabrosti i produkt suptilne satire i istančane vještine inteligencije. Ona svjedoči o tome da je napisana u potpunosti iskreno i toliko hrabro da bi mogla pjesnikov život dovesti u opasnost.¹⁰⁹

O ubistvu princa Mustafe historičari su, pod pritiskom dvora, zabilježili samo po nekoliko redaka, ali je ova poema spriječila da se zaboravi spomenuti događaj kao i duboki tragovi koje je on ostavio u narodu. Kroz ovu elegiju Jahja-beg je izvrnuo ruglu najmoćnijeg sultana tog stoljeća, majku sultaniju i velikog vezira i tako opisao osjećaje naroda nastojeći umanjiti njegovu tugu. Napisao ju je dok se nalazio na samom mjestu događaja.¹¹⁰ Čak izvori bilježe da ju je napisao na sami dan pogubljenja.¹¹¹

Sama elegija poznata je i pod nazivom „Satira Zakonodavcu“. Pjesnik, pored toga što izražava žal za princom, ima za cilj da otkrije kakve su to klevete i varke prethodile ovom pogubljenju kao i da izvrne ruglu one koji su to uzrokovali. Pjesnik je vrlo vješto svoje zamjerke, ali i uvrede upućene sultanu pretočio u metafore i obraćanja Rustem-paši, stoga autor Şentürk ovu elegiju smatra satirom samom sultanu, a ne Rustem-paši. Sultan Sulejman je dao ferman za pogubljenje svoga sina i potencijalnog nasljednika, princa Mustafe, pa je zbog toga ismijan. Također, bijes koji su vojska i narod osjećali prema paši je bio toliko izražen, da nije bilo intrigantno o tome pisati.¹¹²

Mustafino ubistvo inspirisalo je i neke evropske pisce. Među njima su tragedije *IL Solimano* od P. Bonarellija, *Le grand et dernier Solymen ou la mort de Moustapha* od I. Maireta i *IL Solimano* od T. Tassoa, kao i opera *Solimano* od G. Ambrogio – M. A. Valentiniija i knjiga *The Tragedy of Mustapha* od D. Malleta.¹¹³

---

¹⁰⁸ N. U. Eke, *Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açidan İncelenmesi*, str 220.

¹⁰⁹ Ahmet Atilla Şentürk, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, str. 415. (dalje kao: A. A. Şentürk, *Antoloji*),

¹¹⁰ N. U. Eke, *Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açidan İncelenmesi*, str 221.

¹¹¹ Namık Açığöz, „Devrin Şairlerine Göre Şahzade Mustafa'nın Şahsiyeti“, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sayı 39, 2015, str. 8.

¹¹² A. A. Şentürk, *Kanuni Hicviyesi*, str. XCIX

¹¹³ Şerafettin Turan, *Mustafa Çelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-celebi>

MERSIYE-İ YAHYÂ BERÂ-YI
SULTÂN MUSTAFÂ

JAHJINA MERSIJA PRNCU MUSTAFI

I

Meded meded bu cihânuñ yıkıldı bir yanı
Ecel celâlîleri aldı Mustafâ Han'ı

Upomoć! Upomoć! Urušila se jedna strana
ovog svijeta

Smrtni razbojnici uzeli su princa Mustafu

Tulundı mihr-i cemâli bozuldı dîvânı
Vebâle koydılar âl ile Âl-i 'Osmânı

Zašlo je Sunce s njegovog lica, njegova
pratnja se razišla

Varkama su naveli na grijeh osmanskog
sultana

Geçerler idi geçende o merd-i meydânı
Felek o cânibe döndürdi şâh-i devrânı

Klevetali su tog junaka bojnih polja

Sudbina je vladara tog vremena okrenula
na stranu klevetnika

Yalancinuñ kuru bühtânı bugz-i pinhânı
Akıtdı yaşumuzu yakdı nâr-i hicrânı

Čista kleveta lažljivca i njegova skrivena
mržnja

Natjerale su nas na plač i zapalile vatru
rastanka

Cinâyet itmedi cânî gibi anuñ cânı
Boguldı seyl-i belaya tagıldı erkânı

On nije počinio ubistvo poput zlikovca

Ugušio se u poplavi nevolja, rasula se
njegova svita

N'olaydı görmeye idi bu mâcerâyı gözüm
Yazuklar aña revâ görmedi bu râyı gözüm

Da bar moje oči nisu vidjele taj prizor
Šteta! Moje oči ne smatraju tu osudu njega
dostojnom

II

Tonandı aglar ile nûrdan menâre dönüp
Küşâde-hâtır idi şevk ile nehâre dönüp

Okitio se bijelom odjećom poput minareta
od svjetlosti

Njegovo prostrano srce bilo je ushićeno i
svijetlo

Göründi halka dıraht-i şükûfe-dâre dönüp
Yürürdi kulları öñince lâle-zâre dönüp

Pojavio se pred ljudima poput
probeharalog drveta

Njegovi podanici poput polja maka hodali
su oko njega

Tururdi şâh-i cihân hiddetiyle nâre dönüp
Otagı haymeleri karlu kûh-sâre dönüp

Vladar svijeta stajao je bijesan poput vatre
Njegovi veliki šatori ličili su na sniježne
planinske vrhove

Müzeyyen idi bedenlerle ak hisâre dönüp
El öpmege yürüdi mihr-i bî-karâre dönüp

Izgledao je kao bijela tvrđava ukrašena
zidinama

Poput nemirnog Sunca koračao je da
poljubi ruku

Tutuldı gelmedi çünkim o mâh-pâre dönüp
Görenler agladılar ebr-i nev-bahâre dönüp

Bir ejdehâ-yı dü-serdür bu hayme-i dünya
Dehânına düşen olur hemîşe nâ-peydâ

O bedr-i kâmil ü ol âşinâ-yı bahr-i 'ulûm
Fenâya vardı telef itdi anı tâli'-i şûm

Dögündi kaldı hemân dâg-i hasretiyle
nücûm

Göyündi şâm-i firâkında toldı yaş ile Rûm

Kara geyürdi Karamana gussa itdi hüçûm
O mâhı ince hayâl ile kıldılar ma'dûm

Tolandı gerdenine hâle gibi mâr-i semûm
Rızâ-yı Hak ne ise râzî oldı ol merhum

Kad se taj komadić mjeseca pomračio i
više se nije vratio

Okupljeni su plakali poput proljetnog
oblaka

Šator ovog svijeta je dvoglava neman

Ko njoj padne u ruke nestaje zauvijek

III

Nestao je taj puni mjesec, taj mudrac iz
mora znanja

Uništila ga je teška sudbina

Zvijezde su se ražalostile zbog čežnje za
princom

Anadolija je gorjela u večeri njegovog
odlaska, ispunjena suzama

Tuga je obuzela Karaman, zavila ga u crno

Vještım prevarama su uništili taj mjesec

Zmija otrovnica obavila mu se oko vrata
poput obruča

On, pokojni, je bio zadovoljan Božijom
odredbom, kakva god da je

Hatâsı gayr-i mu'ayyen günâhı nâ-ma'lûm

Zihî şehid-i sa'id ü zihî şeh-i mazlûm

Ne zna se njegova krivica, grijeh mu nije
utvrđen

Kakav časni mučenik i kakav potlačeni
vladar

Yüz urdı hâke o meh aslına rücû' itdi

Se'âdet ile hemân kurb-i Hazrete gitdi

Taj mjesec je položio svoje lice zemlji,
vratio se svome izvoru

Odmah je sretan otišao u Božiju blizinu

IV

Getürdi arkasını yire Zâl-i devr ü zemân

Vücûdına sitem-i Rüstem ile irdi ziyân

Zal tog vremena oborio ga je na zemlju

Rustemovim prijekorom povrijeđeno je
njegovo tijelo

Döküldi göz yaşı yılduzları çoğaldı figân

Dem-i memâtı kıyâmet güninden oldı

nişân

Prolivene su suze poput zvijezda padalica,
prolomio se vrisak

Trenutak njegove smrti podsjetio je na
Sudnji dan

Girîv ü nâle vü zâr ile toldı kevn ü mekân

Akar su gibi müdâm aglamakda pîr ü

cüvân

Univerzum se ispunio jaucima, plačem i
uzdasima

I stari i mladi neprestance liju suze poput
rijeke

Vücûd iline akın saldı akdı eşk-i revân

Eyâ serîr-i se'âdetde pâdişâh-i cihân

Potekla je bujica suza i preplavila ovu
zemlju

O ti vladaru svijeta na prijestolju sreće

O cân-i âdemiyan oldı hâk ile yeksân

Diri kala ne revâdur fesâd iden şeytân

Nesîm-i subh gibi yirde koma âhumuzı

Hakâret eylediler nesl-i pâdişâhumuzı

Bir iki egri fesâd ehli nitekim şemşîr

Bir iki nâme-i tezvîri kıldı katline tîr

Gelür ezelde mukadder olan kalîl ü kesîr

Hezâr kayserüñ oldı leyâl-i 'ömri kasîr

Eceldür âdeme derbend-i teng ü târ-i 'asîr

Zarûrîdür bu ki ugrar añâ cüvân ile pîr

Yirini zîr-i zemîn eyledi o mihr-i münîr

Yirini gitdi cihândan nite ki merd-i fakîr

Ta duša naroda sjedinila se sa zemljom

Pa je li prilično da vrag koji izazva sumnju
ostane živ

Ne ostavljaj našu kletvu na zemlji poput
jutarnjeg povjetarca

Ponizili su izdanak našeg sultana

V

Neki pokvarenjaci iskrivljeni poput sablje

Iskoristili su poput strijele neka lažna
pisma za ubistvo

U ezelu će, više ili manje, stići ono što je
suđeno

Noći života hiljade Kajsera su se skratile

Smrt je za čovjeka uzak i mračan prolaz

Neminovno je da će se ona desiti i mladom
i starom

Taj sjajni mjesec je svoje mjesto našao pod
zemljom

Otišao je sa ovog svijeta poput siromaha

Bu vâkı'a olıma halka kâbil-i ta'bîr

Ki Erdiştir-i velâyetde ola 'âdet-i şîr

Bunuñ gibi işi kim gördi kim işitdi 'aceb

Ki oğlına kıya bir server-i 'Ömer-meşreb

Ovaj san ljudi ne mogu protumačiti

Jer je to lavlji običaj kod svetog vladara
evlija

Ko li je vidio, ko li je čuo za takav događaj

Da jedan vladar Omerove čudi naudi
svome sinu

VI

Ferîd-i 'âlem idi 'âlim idi a'lem idi

Muhammed ümmetine mevti mevt-i 'âlem
idi

Bio je jedinstven na ovom svijetu, bio je
učen, vrlo učen

Njegova smrt za Muhammedov ummet
bila je smrt svijeta

Ziyâde mâtem idi haylî emr-i mu'zam idi

Salâh ü zühdi kavî i'tikâdı muhkem idi

Bila je velika žalost, bila je surova naredba

Njegova dobrota i skromnost bile su jake,
a vjera čvrsta

Meşâyih ile musâhib ricâle hem-dem idi

Kerâmetiyle kerimü'l-hisâl âdem idi

Razgovarao je sa šejhovima, bio prijatelj s
državnicima

Sa svojom milošću bio je plemenitih
osobina

Nücûm gibi cihân-dîde vü mükerrem idi

Vücûdı muhteşem ü şevketi mu'azzam idi

Poput zvijezda se ovog svijeta nagledao i
uzvišen je bio

Tijelo mu je bilo veličanstveno, a
visočanstvo ugledno

Tevâzu' ile selâmında hûd müsellemin idi
'Aceb o bedr-i temâmuñ ne 'adeti kem idi

Njegovi skrušeni pozdravi bili su poznati
svima

Koja li je osobina tog punog mjeseca bila
loša

Hayflar oldı aña iftirâ ile gitdi
Huzûr-i Hakka dü'â vü senâ ile gitdi

Griješ je to prema njemu, otišao je
potvoren

S molitvama i hvalospjevima otišao je u
Božiju blizinu

VII

Sipihrûñ âyenesinde göründi rûy-i fenâ
Kodı bu kesret-i dünyâyı kıldı 'azm-i bekâ

U odrazu sudbine vidio je lice prolaznosti
Napustio je izobilje ovoga svijeta i zaputio
se ka vječnosti

Garîbler gibi gitdi o yollara tenhâ
Çekildi 'âlem-i bâlâya hemçü mürğ-i
Hümâ

Poput siročeta je sam krenuo na taj put
Poput ptice Huma otišao je na bolji svijet

Hakîkaten sebeb-i rifat oldı düşmen aña
Nasîbi olmasa tañ mı bu cîfe-i dünyâ

Zaista je krvnik bio povod njegovom
uzdignuću
Ako ovaj propali svijet njemu nije suđen,
zar je to čudno?

Hayât-i bâkîye iriřdi rûhı ey Yahyâ
Şefikı rûh-i Muhammed refikı zât-i Hüdâ

Enîsi gâyb erenler celîsi ehl-i safâ
Ziyâde ide yařum gibi rahmetin Mevlâ

Ilâhî cennet-i Firdevs añâ durag olsun
Nizâm-i 'alem olan pâdiřâh sag olsun¹¹⁴

O Jahja, njegova je duřa dosegla vječni
řivot

Njegov zařtitnik je duh Muhammedov na
putu Bořijem

Njegovi su prijatelji na skrivenom svijetu
derviři, a druřbenici su mu radosni

Neka mu Bog dadne milosti koliko je meni
dao suza

Bože, neka mu rajska bařta bude
prebivaliře

Neka je řiv vladar koji u svijetu
uspostavlja red

---

¹¹⁴ A. A. řentürk, *Antoloji*, str. 392-395.

5. Analiza elegije

Elegija princu Mustafi pjesnika Tašlidžali Jahje sastoji se od sedam strofa, a svaka strofa od po šest distiha. Rima je za svaku strofu različita. Napisana je u formi terkibi-benda, u metru mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün. Forme terkib-i bend i terc-i bend su ustvari vrlo slične, a riječ je o pjesničkim formama sastavljenim od strofa koje imaju isti metar, ali različitu rimu. Sve strofe u jednoj pjesmi imaju paran broj stihova. I terkib-i bend i terci-i bend kao čestu temu imaju tužne događaje, odnosno često su sadržajem tužbalice (elegije, mersije), ali ponekad se njima opijevaju tesavvufske, misaone i filozofske teme.¹¹⁵

Osnovna razlika između ove dvije, u osnovi vrlo slične pjesničke forme, je to što u terci-i bendu postoji takozvani vasita distih, odnosno, distih koji se ponavlja na kraju svake strofe i tako stvara svojevrsan prijelaz među strofama. Klasična shema rimovanja terkib-i benda je: aa xa xa xa xa bb – cc xc xc xc dd, dok je kod terci-i benda : aa xa xa xa xa bb – cc xc xc xc bb. Obje forme mogu imati po šest, sedam, osam, devet, deset, pa i više distiha unutar strofa.¹¹⁶

U nastavku ovoga rada analizirat ćemo one stihove elegije koji se tiču samih historijskih dešavanja, te navesti šta o tome kazuje literatura. Također, osvrnut ćemo se i na stihove koji zbog prisustva stilskih figura nose književnoumjetničku vrijednost.

5.1 Prva strofa

Ecel celâlîleri aldi Mustafâ Han'ı

Smrtni razbojnici uzeli su princa Mustafu

Izraz dželalije koji je ovdje preveden kao *razbojnici* koristi se da označi one koji su u vrijeme sultana Javuz Selima slijedili ličnost šejha Dželala, jednog od Bozok Turkmena, okupili oko sebe oko 20 hiljada pristalica Šah Ismaila i pobunili se protiv države. Značenje se kasnije proširilo, te je riječ dobila značenje razbojnika ili pobunjenika. Riječ edžel (smrt),

---

¹¹⁵ Fehim Nametak, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XL, Sarajevo, 2013, str. 174.

¹¹⁶ Neobjavljena prezentacija prof. dr. Alene Ćatović *Poetske forme divanske književnosti* održana u okviru predmeta Klasična osmanska književnost u ljetnom semestru akademske 2021/22. godine.

pored osnovnog ima značenje uskog prolaza na kopnu. U davna vremena, takvim uskim i opasnim putevima su prolazile karavane, a prijetila im je opasnost od razbojničkih skupina.¹¹⁷ Uzimajući u obzir navedena značenja, uviđa se da je Jahja-beg prinčevu smrt opisao kao mračni i uski prolaz u kojem su ga sačekali razbojnici tj. Rustem-paša i sultanija Hurrem.

Tulundı mihr-i cemâli

Zašlo je Sunce s njegovog lica

Jahja-beg poredi lijepo i sjajno prinčevo lice sa Suncem; kako god izlazak Sunca budi sreću, nadu i svjetlost, tako i njegov zalazak budi tugu i očaj.¹¹⁸ On je za princa Mustafu birao metafore svojstvene voljenoj osobi u divanskoj poeziji, a ovom se želi stvoriti veza sa svjetlošću, sjajem i nevinošću. Međutim, u gore navedenom stihu opisano je Sunce koje zalazi, što asocira na tugu i mrak. Istovremeno, treba imati na umu da je princ ubijen tako što je ugušen konopcem, pa je Jahja-beg ovom metaforom možda želio opisati njegovo lice koje je, poput Sunca na zalasku, prvo pocrvenjelo, a onda i prebljedio.¹¹⁹

Geçerler idi geçende o merd-i meydânı

Felek o cânibe döndürdi şâh-i devrânı

Klevetali su tog junaka bojnih polja

Sudbina je vladara tog vremena okrenula na stranu klevetnika

U navedenim stihovima pjesnik misli na spregu i intrige sultanije Hurrem i velikog vezira Rustem-paše koji su sultanu stalno donosili glasine protiv princa Mustafe.¹²⁰ U biografiji princa Mustafe već smo govorili o tome kakvu ulogu su u ovoj smrti imali sultanija Hurrem i Rustem-paša. S druge strane, pjesnik na neki način pravda sultana Sulejmana kriveći sudbinu za njegove loše odluke, ali ga pritom predstavlja kao povodljivog sultana čijim odlukama upravlja sudbina i utjecaj njegovog neposrednog okruženja.

Yalancınuñ kuru bühtânı bugz-i pinhânı

Akıtdı yaşumuzu yakdı nâr-i hicrânı

Čista kleveta lažljivca i njegova skrivena mržnja

¹¹⁷ N. U. Eke, *Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açıdan İncelenmesi*, str. 228.

¹¹⁸ A. A. Şentürk, *Antoloji*, str. 397.

¹¹⁹ N. U. Eke, *Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açıdan İncelenmesi*, str. 223.

¹²⁰ A. A. Şentürk, *Antoloji*, str. 397.

Natjerale su nas na plač i zapalile vatru rastanka

U navedenom stihu pjesnik aludira samo na Rustem-pašu, nazivajući ga lažljivcem. Pri tome koristi stilsku figuru antiteza (*tezat*), odnosno u jednom distihu koristi antonime - riječi suprotstavljenih značenja:¹²¹ kuru (suh) i yaş (suza, vlaga).

Cinâyet itmedi cânî gibi anuñ cânı

On nije počinio ubistvo poput zlikovca

U navedenom stihu prisutna je stilska figura derivacija ili paregmen (*iştikak*). Ta stilska figura se javlja kada se u istom izrazu nađu dvije ili više riječi sa istim korijenom.¹²² U ovom primjeru to su riječi arapskog porijekla: cinâyet (ubistvo) i cânî (ubica, zlikovac). Pjesnik je u ovome stihu upotrijebio i riječ cân, koja je perzijskog porijekla, iako se čini da je istog korijena kao prethodne. U tom slučaju radi se o stilskoj figuri derivacije sličnosti (*şibh-i iştikak*) koja se javlja kada se u istom stihu nađu riječi koje nisu istog korijena, ali se čine da jesu zbog svog načina pisanja ili čitanja.¹²³ Jahja-beg je pažljivo izabrao riječi cânî i cânı koje se isto pišu, ali različito čitaju time postižući stilsku figuru paronomazije (*cinas*). Ta stilska figura podrazumijeva podudarnost u načinu izgovaranja, ali ne i semantičku podudarnost između dvije riječi ili određenog broja glasova dviju riječi.¹²⁴

Boguldi seyl-i belaya tagıldı erkânı

Ugušio se u poplavi nevolja, rasula se njegova svita

U ovom distihu pjesnik podsjeća da su, nakon što je pinc ubijen, ubijeni i njegov konjušnik i bajraktar, pa kaže da se rasula prinčeva svita.

5.2 Druga strofa

U drugoj strofi autor sažeto govori o tome na koji se način odvio sa tragični događaj. Pišući u nešto mirnijem tonu u odnosu na prethodnu strofu, čini se kao da je već prihvatio

---

¹²¹ Munir Mujić, *Tropi i figure u arapskoj stilistici*, Orijentalni institut, Posebna izdanja XXXVII, Sarajevo, 2011, str. 141.

¹²² Mehmet Ali Yekta Saraç, *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Söz Sanatları*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2019, str. 67.

¹²³ Isto, str. 67.

¹²⁴ Munir Mujić, *Tropi i figure u arapskoj stilistici*, Orijentalni institut, Posebna izdanja XXXVII, Sarajevo, 2011, str. 189.

ono što se princu dogodilo, Jahja-beg opisuje kako je princ radosno ušao u očev šator i kako se otamo više nije vratio.

Tonandı aglar ile nûrdan menâre dönüp

Uljepšao se bijelom odjećom poput minareta od svjetlosti

Princ se pripremao za odlazak kod svog oca, odjenuo se i uredio. Na njemu je bio bijeli ogrtač, pa ga Jahja-beg poređi s „minaretom od svjetlosti“ naglašavajući time prinčev visok stas i svijetlo lice. Bijelo je simbol nevinosti, čistoće i vjernosti. Običaj je da se minareti ukrašavaju svjetiljkama u posebnim noćima, pa se i princ, ispunjen čežnjom za svojim ocem, uljepšao i time pokazao uzbuđenje što će ga vidjeti i dao do znanja da mu pridaje važnost.¹²⁵ Razlog iz kojeg se princ obukao u bijelo kad je pošao kod svoga oca može biti i taj da ostavi dojam bezgrešnosti i nevinosti, ali i taj da je ta odjeća mogla poslužiti kao ćefini¹²⁶ ako bude bilo potrebe.

Küşâde-hâtır idi şevk ile nehâre dönüp

Njegovo prostrano srce bilo je ushićeno i svijetlo

Princ Mustafa je ignorisao upozorenja o tome šta mu se može dogoditi ako ode u očev šator,¹²⁷ a to se razumije i iz ovih riječi Jahja-bega, koji opisujući unutarinja osjećanja princa Mustafe, naglašava kako je on ipak bio sretan zbog susreta s ocem za kojim je čeznuo.

Göründi halka dıraht-i şükûfe-dâre dönüp

Pojavio se pred ljudima poput probeharalog drveta

Na bijelom kaftanu koji je nosio princ bili su cvijetni ukrasi i motivi. Stoga, Jahja-beg ga je opisao kao probeharalo stablo. Ta metafora također aludira i na prinčevu mladost i nade koje su u njega polagane.¹²⁸

Yürürdi kulları öñince lâle-zâre dönüp

Njegovi podanici poput polja makova hodali su oko njega

---

¹²⁵ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicviyesi*, str. 18.

¹²⁶ Mrtvački povoj. Nerkez Smailagić, *Leksikon islama*, Svjetlost, Sarajevo, 1990, str. 156.

¹²⁷ Şerafettin Turan, *Mustafa Çelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-celebi>

¹²⁸ N. U. Eke, *Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açından İncelenmesi*, str 224.

U ovome stihu opisuje se svita koja je pratila princa Mustafu na putu do očevog šatora. Tu je Jahja-beg iskoristio još jednu metaforu polazeći od činjenice da su članovi Mustafine svite bili ogrnuti u crvene ogrtače. Pratinja princa Mustafe, koja je po pravilima Osmanske države bila odjenuta u crveno, okupila se ispred njega i zajedno su krenuli ka taboru. Polje makova je simbol za zbijenost članova Mustafine svite, za gracioznost i prefinjenost, ali i za crvenu boju – boju janjičarskih uniformi.¹²⁹

Tururdı şâh-i cihân hiddetiyle nâre dönüp

Otağı haymeleri karlu kûh-sâre dönüp

Vladar svijeta stajao je bijesan poput vatre

Njegovi veliki šatori ličili su na sniježne planinske vrhove

U navedenom stihu opisuje se vladar, sultan Sulejman Zakonodavac kako čeka princa Mustafu, ljut zbog njegovih djela. Turski književni historičar, Gencay Zavotçu kaže da se u jednom izvoru ovaj prizor opisuje na sljedeći način: „Princ je pozvan u šator. Kada je došao pred svog oca, s poštovanjem mu se naklonio i pozdravio ga. Kao odgovor, sultan je rekao: "Pseto, još uvijek imaš hrabrosti da me pozdraviš?" i okrenuo mu leđa.“¹³⁰ Sultan Sulejman povjerovao je kletvama o svome sinu i zbog toga ga je čekao bijesan poput vatre. Prema pravilima Osmanske države sultanov šator je bio crven, pa metaforom vatre pjesnik opisuje i boju sultanovog šatora, ali i sultanov bijes.¹³¹

U istom distihu pjesnik koristi riječi nâr (vatra) i karlu kûh-sâr (sniježni planinski vrhovi) te time postiže kontrast.

Müzeyyen idi bedenlerle ak hisâre dönüp

Izgleđao je kao bijela tvrđava ukrašena zidinama

U turskom jeziku, zidovi tvrđave nazivaju se i beden (tijelo). U želji da opiše tijelo princa Mustafe Jahja-beg koristi metaforu ak hisar (bijela tvrđava), što može biti aluzija na tvrđavu ukrašenu zidovima ili pak na polje Akhisar u Konyi gdje se i desilo pogubljenje.¹³²

---

¹²⁹ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicviyesi*, str. 25.

¹³⁰ Gencay Zavotçu, „Bir ölümün yankıları ve Yahyâ bey mersiyesi“, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 33, Erzurum, 2007, str. 71.

¹³¹ N. U. Eke, *Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açından İncelenmesi*, str. 227.

¹³² A. A. Şentürk, *Kanuni Hicviyesi*, str. 28.

El öpmege yürüdi mihr-i bî-karâre dönüp

Poput nemirnog Sunca koraćao je da poljubi ruku

Princ je ushićeno koraćao ka svome ocu da ga pozdravi i pred njim, poput zalazećeg Sunca, pogne glavu. Jahja-beg je tu scenu vrlo vješto opisao poredeći princa sa Suncem.

Tutuldı gelmedi çünkim o mâh-pâre dönüp

Kad se taj komadić mjeseca pomraćio i više se nije vratio

Prinčevo lice je u navedenom stihu opisano kao mjesec jer je bilo okruglo, čisto i svijetlo. Ali radi se o mjesecu koji se pomraćio – dakle, o princu koji je ušao u šator svoga oca i više iz njega nije izašao živ. Iznesen je iz šatora mrtav, izbljedjelog lica.¹³³

U navedenom stihu glagol pomraćiti u originalnom tekstu se navodi kao „tutulmak“, a može se dvojako prevesti: biti uhvaćen i pomraćiti se.¹³⁴ Stoga se i ovaj stih može tumačiti na još jedan način. Taj Mjesec (metafora za princa) pri ulasku u šator uhvaćen je od strane dželata koji su ga čekali. U izvoru koji navodi Zavotçu, kaže se ovako: „Nijemi dželati koji su to¹³⁵ razumjeli kao znak bacili su se na princa. Princ Mustafa se nije odmah predao i dugo se borio sa dželatima. Čak im je na trenutak uspio i pobjeći.“¹³⁶

Görenler agladılar ebr-i nev-bahâre dönüp

Okupljeni su plakali poput proljetnog oblaka

Ubistvo Mustafe izazvalo je veliku tugu vojnika u taboru, a njihove suze Jahja-beg u navedenom stihu poredi s proljetnom kišom.

Bir ejdehâ-yı dü-serdür bu hayme-i dünya

Dehânina düşen olur hemîşe nâ-peydâ

Šator ovog svijeta je dvoglava neman

Ko njoj padne u ruke nestaje zauvijek

Još jedno poređenje u ovoj strofi je ono gdje se poredi sultanov šator sa dvoglavom nemanom. Naime, ljudi su ranije vjerovali da mjesec koji se pomraći ustvari proguta velika neman. Kada uzmemo u obzir da prethodno princa poredi sa mjesecom, u ovom stihu pjesnik

¹³³ N. U. Eke, *Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açıldan İncelenmesi*, str. 223.

¹³⁴ Slavoljub Đinđić et al, *Türkçe-Sırpça Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1997, str. 991.

¹³⁵ Sultanovo okretanje leđa princu.

¹³⁶ Gencay Zavotçu, „Bir ölümün yankıları ve Yahyâ bey mersiyesi“, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 33, Erzurum, 2007, str. 71.

vješto optužuje sultana da je ubio svoga sina.¹³⁷ Zapravo, pjesnik cijeli ovaj svijet poredi s takvim šatorom.

5.3 Treća strofa

O bedr-i kâmil ü ol âşinâ-yı bahr-i 'ulûm

Nestao je taj puni mjesec, taj mudrac iz mora znanja

Kao što smo već ranije i naveli, u klasičnoj turskoj književnosti svijetla lica voljene osobe porede se s mjesecom. Mjesec je najsjajniji kada je pun, i kao takav primjer je zrelosti. Princ Mustafa je, kada je pogubljen, imao oko 40 godina što se prihvata kao najplodonosniji period u kojem čovjek dostigne zrelost.¹³⁸ Tim poređenjem, Jahja-beg opisuje Mustafinu zrelost i po godinama, ali i po znanju i mudrosti koje je dotad stekao.

Dögüندی kaldı hemân dâg-i hasretiyle nücûm

Göyüندی şâm-i firâkında toldı yaş ile Rûm

Zvijezde su se zamislile zbog čežnje za princom

Anadolija je gorjela u večeri njegovog odlaska, ispunjena suzama

Na početku drugog distiha pjesnik koristi stilsku figuru personifikacije. Neživim bićima daje osobine i osjećanja svojojstvena samo čovjeku.¹³⁹ U ovom slučaju to su zvijezde (nücûm) kojima daje svojstvo da se žaloste (dögüندی kaldı).

Također pjesnik koristi antitezu na sljedeći način: Riječ şâm (večer) predstavlja mrak, tamu; a riječ Rûm (Anadolija), kao područje gdje žive ljudi bijele puti, u književnosti dočarava bjelinu.¹⁴⁰ Ali ako ovu riječ Şâm shvatimo kao ime grada, onda će se raditi i o stilskoj figuri kumulacije (*tenasüp*). Kada se u istom izrazu nađu dvije ili više riječi koje se nalaze u odnosu suplementarnosti radi se o stilskoj figuri kumulacije.¹⁴¹ U ovom slučaju, riječ je o dva toponima: Şâm i Rûm.

---

¹³⁷ A. A. Şentürk, *Antoloji*, str. 402.

¹³⁸ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicvîyesi*, str. 36.

¹³⁹ Mehmet Ali Yekta Saraç, *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Söz Sanatları*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2019, str. 26.

¹⁴⁰ A. A. Şentürk, *Antoloji*, str. 404.

¹⁴¹ Munir Mujić, *Tropi i figure u arapskoj stilistici*, Orientalni institut, Posebna izdanja XXXVII, Sarajevo, 2011, str. 151-152.

Tolandı gerdenine hâle gibi mâr-i semûm

Rızâ-yı Hak ne ise râzî oldı ol merhum

Zmija otrovnica obavila mu se oko vrata poput obruča

On, pokojni, je bio zadovoljan Božijom odredbom, kakva god da je

I u trećoj strofi pjesnik ponavlja svoj stav da je princ svjestan opasnosti ipak krenuo ka svome ocu. Navedenim stihom on opisuje trenutak kada je princ pogubljen. Smrtonosni konop koji se, poput obruča, obavio oko prinčevog vrata pjesnik naziva zmijom. Obruč koji spominje može se smatrati i mjesečevim obručem. Kada je taj mjesečev obruč vidljiv sa zemlje, vjeruje se da će sljedeće jutro biti kišno što se ustvari može uporediti s kišom suza koja je lila nakon što je taj obruč obavio prinčev vrat.¹⁴²

Konstrukcijom *Božija odredba* pjesnik želi opisati prinčevu безусловnu poslušnost ocu. Iako je više puta upozoravan o tome da mu otac ne misli dobro, princ je smatrao da će Bog biti nezadovoljan njime ukoliko ne posluša oca i ustrajao je u svojoj odluci.¹⁴³

Riječi rızâ (odredba, volja, pristanak) i râzî (zadovoljan, onaj koji prihvata) u ovome stihu, s obzirom na to da dolaze od istog korijena, dio su stilske figure derivacije.

Hatâsı gayr-i mu'ayyen günâhı nâ-ma'lûm

Ne zna se njegova krivica, grijeh mu nije utvrđen

Kao povod samog ubistva navodi se da je princ bio u kontaktu s neprijateljem Osmanskog Carstva, iranskim šahom Tahmasbom I. Naime, veliki vezir Rustem-paša, koji je saradivao sa sultanijom Hurrem, pribjegao je planovima da Mustafu predstavi kao izdajnika. Dao je ugravirati prinčev pečat i poslao je pismo šahu Tahmasbu. Šahov odgovor je potom presreo i pokazao ga Kanuniju.¹⁴⁴ Inaldžik piše da je sultan Sulejman pogubio svoga sine zbog pobune.¹⁴⁵ Jahja-beg o samom razlogu ovoga ubistva kaže da je nepoznat.

Yüz urdı hâke o meh aslına rücû' itdi

Se'âdet ile hemân kurb-i Hazrete gitdi

¹⁴² N. U. Eke, *Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açıdan İncelenmesi*, str. 229.

¹⁴³ A. A. Şentürk, *Antoloji*, str. 405.

¹⁴⁴ Şerafettin Turan, *Mustafa Çelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-celebi>

¹⁴⁵ H. İnalçık, *Osmansko Carstvo*, str. 83.

Taj mjesec je položio svoje lice zemlji, vratio se svome bitku

Odmah je sretan otišao u Božiju blizinu

Ako uzmemo u obzir da je mjesec u astrologiji „zvijezda koja donosi sreću“¹⁴⁶ onda u posljednjem distihu ove strofe prepoznajemo stilsku figuru kumulacije. Radi se o riječima meh (mjesec, zvijezda koja donosi sreću) i se'âdet (sreća) koje Jahja-beg koristi u istom kontekstu.

5.4 Četvrta strofa

U ovom dijelu pjesnik pokušava isprovocirati sultana naglašavajući da svi plaču za princom, a da je za to kriv Rustem-paša.

Getürdi arkasını yire Zâl-i devr ü zemân

Zal tog vremena oborio ga je na zemlju

Zal je u iranskoj mitologiji otac junaka Rustema. U književnosti on je simbol nemilosrdnog junaka, ratnika, ali i starosti – zbog toga što je bio sijede kose od rođenja. Izrazom „Zal tog vremena“ Jahja-beg aludira na dvorskog slugu Zal Mahmud-aga. Tokom izvršenja ovoga ubistva princ se pokušavao spasiti iz ruku dželata i pobjeći k svome ocu, ali Mahmud-aga, gorostas snažnog tijela, uspio ga je savladati i oboriti na zemlju. Tako je zadobio naklonost sultana te stekao nadimak Zal.¹⁴⁷ Princa Mustafu, koji je pobjegao od sedmorice nijemih dželata koji su ga dočekali i potrčao prema očevom šatoru, slijedio je dvorski sluga Zal Mahmud-aga i usmrtio ga davljenjem. Drugi izvor kaže da se princ Mustafa nije odmah predao i da se dugo borio sa dželatima. Čak im je na trenutak uspio i pobjeći. Međutim, Zal Mahmud, jedan od dvorskih sluga, nasrnuo je na njega i savladao ga, pa su mu stavili omču oko vrata i zadavili princa.¹⁴⁸ Turan piše da je princ Mustafa na koncu preminuo pod konopom Mahmud-age, jednog od čuvara.¹⁴⁹

Vücûdina sitem-i Rüstem ile irdi ziyân

---

¹⁴⁶ A. A. Şentürk, *Antoloji*, str. 406.

¹⁴⁷ Isto, str. 406.

¹⁴⁸ Zavotçu, Gencay, „Bir ölümün yankıları ve Yahyâ bey mersiyesi“, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 33, Erzurum, 2007, str. 71.

¹⁴⁹ Şerafettin Turan, *Mustafa Çelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-celebi>

Rustemovom namjerom povrijeđeno je njegovo tijelo

Rustem je, pak, u iranskoj mitologiji Zalov sin te je aluzijama na iransku mitologiju pjesnik kazao ko su krivci za Mustafinu smrt – Rustem-paša, koji je tu spletku pripremio i Zal koji ju je sproveo u djelo. Junak Rustem iz iranske mitologije i jeste poznat kao simbol nadnaravnog junaka koji je sklon varkama u borbi.¹⁵⁰

Ličnosti Zala i Rustema se u staroj turskoj književnosti najčešće spominju zajedno jer su obojica junaci Šahname, a pri tome su i otac i sin.¹⁵¹ I Jahja-beg to čini u navedenim stihovima pri tome stvarajući stilsku figuru kumulacije.

Döküldi göz yaşı yılduzları çoğaldı figân

Dem-i memâti kıyâmet güninden oldı nişân

Prolivene su suze poput zvijezda padalica, prolomio se vrisak

Trenutak njegove smrti podsjetio je na Sudnji dan

U Kur'anu se Sudnji dan opisuje kao dan kada će zvijezde padati na zemlju.¹⁵² U naprijed navedenom distihu, pjesnik suze prolivene za princom poredi sa zvijezdama koje padaju s neba, dakle dan prinčeve smrti vidi kao Sudnji dan. Takvo stanje u taboru je posljedica tuge i bijesa zbog prinčeve smrti i nanesene mu nepravde.¹⁵³

O cân-i âdemiyân oldı hâk ile yeksân

Diri kala ne revâdur fesâd iden şeytân

Ta duša naroda sjedinila se sa zemljom

Pa je li prilično da vrag koji izazva sumnju ostane živ

U naprijed navedenom stihu pjesnik je za riječ narod iskoristio riječ âdemiyân (sljedbenici poslanika Adema), a u vezi s tim je i riječ şeytân koja je metafora za Rustem-pašu. Ovom igrom riječi aludira se na kazivanje o poslaniku Ademu koji je zbog vruga i njegovih varki izveden iz Raja.¹⁵⁴ Primjer je ovo pjesnikove izvanredne hrabrosti da kao

---

¹⁵⁰ A. A. Şentürk, *Antoloji*, str. 406.

¹⁵¹ Isto, str. 406.

¹⁵² Kur'an, 81:2

¹⁵³ N. U. Eke, *Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açıdan İncelenmesi*, str 226.

¹⁵⁴ Prema islamskom vjerovanju, poslanik Adem i njegova supruga Havva stanovali su u Raju gdje im je bilo dozvoljeno sve osim da se približavaju jednom drvetu i jednu njegove plodove. Vrag (šejtan) im je govorio da im je drvo zabranjeno samo zato da ne bi meleki ili besmrtni postali. Zavodio ih je i obećavao besmrtnost ukoliko prekrše zabranu. Kada su okusili plod zabranjenog drveta, bili su protjerani na Zemlju. Ibn Kesir, *Kazivanja o vjerovjesnicima*, s arapskog preveo Ahmed Adilović, Ilum, Bužim, 2007, str. 24. i 25.

pjesnik i vojnik otvoreno govori protiv velikog vezira tada najveće države na svijetu koji je uz to i sultanov zet. Kada uzmemo u obzir prethodni stih (Eyâ serîr-i se'âdetde pâdişâh-i cihân/O ti vladaru svijeta na prijestolju sreće), zaključujemo da se pjesnik obraća direktno sultanu. On traži da taj „vrag“ položi račun za ubistvo koje je narod zavilo u tugu i da se princ osveti.¹⁵⁵ Pjesnik ovom metaforom želi uspostaviti vezu između princa Mustafe i Adema, kao žrtvi prevare koje su na kraju kažnjene, i između vraga i Rustem-paše, koji su ostali da žive. Postavlja pitanje koliko je to pravedno te on otvoreno poziva na osvetu.

Nesîm-i subh gibi yirde koma âhumuzı

Ne ostavljaj našu kletvu na zemlji poput jutarnjeg povjetarca

U posljednjem distihu ove strofe pjesnik uzdahe poredi s povjetarcem. U klasičnoj turskoj književnosti, uzdah je simbol prijekora i žalbi onih kojima je učinjena nepravda, i smatra se da uzdah doseže do neba. Zato izrazom „ne ostavljaj našu kletvu na zemlji“ želi reći da je cilj tog uzdaha (kletve) da stigne do nebeskih visina, a ne samo da ostane prizemljen poput jutarnjeg povjetarca koji niti diže prašinu niti započinje oluju. Pjesnikov uzdah uzrokovan je tugom zbog pogubljenja Mustafe – voljenog princa i sultanovog izdanka, i to nepravedno i zbog klevete.¹⁵⁶

5.5 Peta strofa

Bir iki egri fesâd ehli nitekim şemşîr

Bir iki nâme-i tezvîri kıldı katline tîr

Neki pokvarenjaci iskrivljeni poput mača

Iskoristili su poput strijele neka lažna pisma za ubistvo

U prvom distihu Jahja-beg je jezgrovito opisao kako je došlo do ubistva. Pod riječju pokvarenjaci, on podrazumijeva sultaniju Hurrem, Rustem-pašu, pa čak i sultaniju Mihrimah te ih krivi da su lažnim pismima uzrokovali prinčevo ubistvo. Za njih koristi i metaforu sablje, čija iskrivljenost je ustvari simbol licemjerstva ovih pokvarenjaka. Riječ „tîr“ u ovome

¹⁵⁵ A. A. Şentürk, *Antoloji*, str. 408.

¹⁵⁶ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicviyesi*, str. 57.

stihu prevedena je kao strijela, ali istovremeno može značiti i dokaz.¹⁵⁷ Obje te riječi označavaju neku vrstu oružja, pa je Jahja-beg time postigao i stilsku figuru kumulacija.

U trećoj strofi već je kazao kako je prinčeva krivica nepoznata, ali u prethodno navedenom distihu otvoreno govori o tome da su predstavili lažna pisma kao dokaz zbog kojeg se sultan naljutio na princa i odlučio okončati njegov život.¹⁵⁸

Ki Erdişîr-i velâyetde ola 'âdet-i şîr

Jer je to lavlji običaj kod svetog vladara evlija

Pjesnik sultana najprije hvali nazivajući ga svetim vladarom evlija, a onda ga izrazom *lavlji običaj* optužuje za čedomorstvo. Lav je poznat kao moćan i besprijekoran vladar životinja. Naime, i prema savremenim naučnim istraživanjima, ukoliko mužjak lava predosjeti da njegovo muško mladunče može u budućnosti postati prijatna za njegovu vlast u određenom području, on ga ubije, a ponekad i pojede.¹⁵⁹ Pjesnik želi reći da čak i takav sultan može postupiti poput divlje životinje i nauditi svome djetetu. U ovom stihu posebno je uočljivo Jahja-begovo umijeće da koristeći metaforu izloži sultana podsmijehu i optužbama.

Ubistvo bilo koje vrste, pa i čedomorstvo, prema Šerijatu, koji je bio vladajući zakon u Osmanskom Carstvu, nije dozvoljeno. Pored Šerijata, koji je Božiji zakon, propisi su u Carstvu mogli biti doneseni od strane šejhulislama. Kada je Rustem-paša, koji je poslan u Anadoliju radi priprema za pohod na Iran, obavijestio sultana da se princ Mustafa sprema da preuzme prijestolje, Sulejman Zakonodavac je pronašao rješenje da se njegov najstariji sin ubije i od muftije¹⁶⁰ Ebussuud-efendije¹⁶¹ je za to dobio potrebnu fetvu.¹⁶² Sultan Sulejman je zbog svoje pozicije halife i pobjeda koje je ostvario, među podanicima bio prihvaćen kao evlija.¹⁶³ Ali nakon što je ubio svoga sina, ta svetost koju mu je narod pripisivao je nestala.¹⁶⁴

---

¹⁵⁷ N. U. Eke, *Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açıdan İncelenmesi*, str. 228.

¹⁵⁸ A. A. Şentürk, *Antoloji*, str. 394.

¹⁵⁹ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicviyesi*, str. 66-67.

¹⁶⁰ Muftija je onaj koji izdaje fetvu i objašnjava odluku. Nadležnost za izdavanje fetvi u Osmanskom Carstvu pripadala je šejhulislamu. Fahrettin Atar, „Fetva“ u: Institucije islamske civilizacije, ur. Ahmet Alibašić i Munir Mujić, s turskog prevela Sabina Bakšić, Centar za napredne studije, Sarajevo, 2017, str. 222. i 229.

¹⁶¹ Ebussuud el-Amadi bio je 30 godina muftija u Osmanskom Carstvu. Na tu poziciju imenovao ga je sultan Sulejman, a prije toga bio je profesor, sudija i vojni sudija. Važio je za velikog učenjaka i pravnika. (J. V. Hammer, *Historija Turskog Carstva*, str. 443.)

¹⁶² Şerafettin Turan, *Mustafa Çelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-celebi>

¹⁶³ Sveti čovjek, bogougodnik. Slavoljub Đinđić et al, *Türkçe-Sırpça Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1997, str. 352.

¹⁶⁴ A. A. Şentürk, *Antoloji*, str. 410.

Bunuñ gibi işi kim görđi kim işitdi 'aceb
Ki oğlına kıya bir server-i 'Ömer-meşreb
Ko li je vidio, ko li je čuo za takav događaj

Da jedan vladar Omerove ćudi naudi svome sinu

Na sličan način Jahja-beg proziva sultana Sulejmana i u posljednjem distihu ove strofe. U ovim stihovima pjesnik poredi sultana s drugim halifom¹⁶⁵ u islamu, Omer El-Farukom, poznatim po pravednosti. I sam sultan bio je poznat kao Zakonodavac, pa ga je Jahja-beg okarakterisao kazavši da ima Omerovu ćud, što izgleda kao pohvala.¹⁶⁶ Ali ono na što pjesnik potajno aludira jeste predaja da je halifa Omer u prijeislamsko vrijeme zakopao svoje živo dijete.¹⁶⁷ Također, moguće je da pjesnik želi ukazati na još jedan događaj iz života halife Omera prije prihvatanja islama. Naime, halifa Omer je bio vrlo oštre i prijeke naravi pa je jednom prilikom – bijesan zbog nove vjere kojoj poslanik Muhammed poziva i razdora kojeg time unosi među narod u Mekki – krenuo da ga ubije.¹⁶⁸ Autor Şentürk piše da Taşlıdžali Jahja ovim stihovima poručuje sultanu Sulejmanu da je poput mnogobožaca iz prijeislamskog perioda zakopao svoje živo dijete.¹⁶⁹

5.6 Šesta strofa

U ovoj strofi pjesnik pokazuje da se već pomirio s prinčevom smrću. Ne koristi aluzije i sarkazam kao u prethodnim stihovima. U ovoj strofi on navodi prinčeve dobre osobine, lijepe navike i moli za milost.

Ferîd-i 'âlem idi 'âlim idi a'lem idi

Muhammed ümmetine mevti mevt-i 'âlem idi

Bio je jedinstven na ovom svijetu, bio je učen, vrlo učen

Njegova smrt za Muhammedov ummet bila je smrt svijeta

---

¹⁶⁵ Poglavar države u islamskom društvu. Azmi Özcan, „Hilafet“ u: *Institucije islamske civilizacije*, ur. Ahmet Alibašić i Munir Mujić, s turskog prevela Samira Osmanbegović Bakšić, Centar za napredne studije, Sarajevo, 2017, str. 331.

¹⁶⁶ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicvıyesi*, str. 68.

¹⁶⁷ A. A. Şentürk, *Antoloji*, str. 410-411.

¹⁶⁸ Mustafa Fayda, *Ömer*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/omer>

¹⁶⁹ A. A. Şentürk, *Antoloji*, str. 410.

U prvom distihu uviđamo stilsku figuru derivacije gdje pjesnik koristi riječi arapskog porijekla s istim korijenom: 'âlim (učen) i a'lem (vrlo učen). Riječ 'âlem (svijet), koja se piše isto kao prethodne dvije, ali je drugačijeg korijena, Jahja-beg je ishosristio kao dio stilske figure derivacija sličnosti.

Meşâyih ile musâhib ricâle hem-dem idi

Kerâmetiyle kerimü'l-hisâl âdem idi

Razgovarao je sa šejhovima, bio prijatelj s državicima

Sa svojom milošću bio je plemenitih osobina

Zbog svoje lijepe ćudi, ali i talenata princ Mustafa je vrlo brzo još u Manisi stekao simpatije među narodom i vojskom. Od drugih sinova sultana Sulejmana izdvajao se po nesebičnosti i dobročinstvu. Podsticao je razvoj nauke i umjetnosti, te bio pokrovitelj pjesnicima i učenjacima. I sam je bio pjesnik željan znanja i umjetnosti pa je oko sebe okupio krug ljudi sa sličnim interesima. Različite društvene grupe su ga poštovale i ukazivale mu povjerenje.¹⁷⁰ Da ga je takvim vidio i pjesnik Jahja-beg, svjedoče već navedeni, ali i naredni stihovi:

Tevâzu' ile selâmında hûd müsellemin idi

Njegovi skrušeni pozdravi bili su poznati svima

Nücûm gibi cihân-dâde vü mükerrem idi

Poput zvijezda se ovog svijeta nagledao i uzvišen je bio

U klasičnoj turskoj književnosti, zvijezde su simbol očiju koje sa neba posmatraju Zemlju. Koristeći navedenu metaforu, autor elegije opisuje princa Mustafu kao vrlo iskusnu ličnost koja je štošta proživjela. Koristi za njega metaforu zvijezda u pogledu toga što je svjedočio mnogim događajima – baš kao zvijezde koje sve posmatraju s neba.¹⁷¹

5.7 Sedma strofa

Sipihrûñ âyenesinde göründi rûy-i fenâ

Kodı bu kesret-i dünyâyı kıldı 'azm-i bekâ

U odrazu sudbine vidio je lice prolaznosti

¹⁷⁰ Şerafettin Turan, *Mustafa Çelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-celebi>

¹⁷¹ N. U. Eke, *Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açısından İncelenmesi*, str 225.

Napustio je izobilje ovoga svijeta i zaputio se ka vječnosti

U ovoj strofi pjesnik ispraća princa Mustafu na bolji svijet uz molitve i lijepe želje. U prvom distihu ove strofe opet zapažamo antitezu, u riječima fenâ (prolaznost) i bekâ (vječnost). One su istovremeno obje izražene u istoj imenskoj paradigmi arapskog jezika te imaju jednak broj i raspored vokala.

Çekildi 'âlem-i bâlâya hemçü mürğ-i Hümâ

Poput ptice Huma otišao je na bolji svijet

U klasičnoj turskoj književnosti ptica Huma je ptica iz legendi koja je simbol skromnosti. Iako je na ovome jadnom svijetu imao puno mogućnosti, princ Mustafa ga je napustio odabravši onaj svijet. Autor za njega koristi metaforu Huma kao primjer skromne ptice koja leti u visinama.¹⁷²

Nizâm-i 'alem olan pâdişâh sag olsun

Neka je živ vladar koji u svijetu uspostavlja red

Nije izostavljena ni molitva za vladajućeg sultana u posljednjem distihu, kao što je to i uobičajeno u ovakvim djelima. No, kada se pažljivo analiziraju ti stihovi može se shvatiti da je pjesnik u tim molitvama vrlo vješto prikrio satiru i uvrede upućene sultanu. Pjesnik na ironičan način želi kazati da je Sulejman Zakonodavac promijenio red u svijetu time što je smaknuo svog najstarijeg sina – nasljednika prijestolja.¹⁷³

---

¹⁷² N. U. Eke, *Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açidan İncelenmesi*, str 225.

¹⁷³ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicviyesi*, str. 83.

6. Recepcija elegije

Tašlidžali Jahja-beg bio je vrlo vješt pjesnik nježne ćudi, tako da su zasigurno ovaj nemili događaj kao i tužna atmosfera u kojoj se potom našao ostavili na njega utjecaja. U trenutku kada je napisao ovu elegiju, Jahja-beg, pjesnik poznat po iskrenosti, bio je upravnik zadužbina Ejub, Orhan Gazi, Kaplidža i Bajezit. Da nije napisao ovo djelo vjerovatno bi nastavio napredovati sve do pozicije defterdara. Međutim on je izabrao da ovim hrabrim potezom ugrozi svoju budućnost, pa je smrt dočekao u oskudici i u teškim okolnostima. Rustem-paša je od sultana najprije tražio dozvolu da Jahja-bega pogubi, pošto ju nije dobio, smijenio je pjesnika s položaja upravnika zadužbina.¹⁷⁴ Jahja-beg je potom Rustem-paši napisao jednu kasidu u kojoj traži da mu se dadne zeamet na upravu nakon čega je poslan u Zvornički sandžak. Povodom otvorenja džamije Sulejmanije Jahja-beg je sultanu Sulejmanu napisao kasidu kojom je još jednom želio pokazati svoje pjesničko umijeće. Kada nije dobio odgovor, napisao je još jednu kasidu u kojoj govori o svojim egzistencijalnim poteškoćama. S obzirom na to da ni drugom kasidom nije postigao željenu reakciju, čini se da je sultan Sulejman bio izrazito srdit zbog Jahja-begove mersije.¹⁷⁵ Iz ovakvog razvoja događaja možemo razumjeti da elegija na dvoru i među visokim zvaničnicima nije naišla na pozitivnu recepciju, što je, naravno, i bilo za očekivati.

Međutim, među brojnim drugim elegijama napisanim za princa Mustafu ova Jahja-begova elegija najviše je odjeknula u narodu. Za nju su se zanimali posebno janjičari, te se vrlo brzo raširila po taboru i recitovala među vojnicima. Može se kazati da je osnov takve recepcije upravo u Jahja-begovom neustrašivom i hrabrom stavu koji prožima elegiju. Također, razlog njene neprolazne slave može biti i činjenica da elegija vjerodostojno opisuje događaj ubistva princa Mustafe kao i okolnosti tog čina. Pjesnik je osjećanja mnoštva pretočio u riječi kojima je kazao da narod ne odobrava smrt princa Mustafe. Ovakav stil ubrzo je zavladao i među drugim pjesnicima koji su se počeli ugledati na Jahja-bega i njegov istup.¹⁷⁶

Kao posljedica pozitivne recepcije nastali su brojni rukopisni primjerci ove elegije od kojih su neki sačuvani do danas, a nalaze se u bibliotekama Nuruosmanije, Sulejmanije,

---

¹⁷⁴ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicviyesi*, str. LXXXVII-XCVI

¹⁷⁵ Neobjavljeni magistarski rad Semre Güler *Şehzade Mustafa'nın hayatı (1515-1553) ve türbesi* odbranjen na Institutu za društvene nauke pri Univerzitetu Uludağ u Bursi 2011. godine, str. 45.

¹⁷⁶ Gencay Zavotçu, „Bir ölümün yankıları ve Yahyâ bey mersiyesi“, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 33, Erzurum, 2007, str. 71-73.

Nacionalnoj biblioteci i dr.¹⁷⁷ Uglavnom se ti rukopisni primjerci nalaze u sastavu medžmua, s obzirom na to da Tašlidžali Jahja ovu elegiju nije uvrstio u svoj *Divan*. Također, ovo je djelo bilo predmet istraživanja mnogih savremenih istraživača kao što su Ahmet Atilla Şentürk, Mehmed Çavuşoğlu, Nagehan Uçan Eke, Gencay Zavotçu, Tuba Onat Çakiroğlu i dr, te su o njoj pisane magistarske i doktorske disertacije poput one Semre Güler i dr.

---

¹⁷⁷ A. A. Şentürk, *Kanuni Hicviyesi*, str. 115-119.

Zaključak

Elegija je poetski žanr prisutan u svim kulturama u kojim su pjesnici osjećanje tuge zbog gubitka drage osobe pretakali u riječi. Kao takva, elegija je vrlo zastupljena u klasičnoj osmanskoj književnosti gdje posebno možemo izdvojiti XVI stoljeće kada je nastalo čak 69 elegija. Jednu od najpoznatijih napisao je Tašlidžali Jahja-beg i posvetio smrti princa Mustafe.

Tašlidžali Jahja je bio vojnik i pjesnik balkanskog porijekla koji je u centar Osmanskog Carstva stigao putem devširme. Iako suparnik poznatom pjesniku Hajali-begu, uživao je podršku i zaštitu važnih ličnosti toga vremena kakve su Iskender Čelebi, Ibrahim-paša i Rustem-paša. Vršio je dužnost upravnika brojnih vakufa u Istanbulu sve dok nije napisao poznatu Elegiju princu Mustafi zbog koje je smijenjen sa svih položaja i protjeran u Zvornik gdje je, uprkos traženju oprosta, ostao do kraja života.

Spomenutu elegiju Jahja-beg je posvetio pogubljenom princu Mustafi, sinu sultana Sulejmana Zakonodavca i sultanije Mahidevran, kojega je dao pogubiti vlastiti otac. Naime, princ Mustafa je bio sultanov najstariji sin koji je imao najveće izgleda da naslijedi prijestolje. Međutim, takav razvoj događaja nije odgovarao drugoj sultanovoj miljenici, sultaniji Hurrem, niti njenom zetu, velikom veziru Rustem-paši. Prema historijskim izvorima, oni su zajedno radili na tome da nekog od sinova sultanije Hurrem dovedu na prijestolje i tako obezbijede opstanak za sebe i svoju porodicu. Takav cilj je bio legitiman za osmanski dvor u to vrijeme, međutim činjenica da su do njega došli putem različitih spletki stavlja sultaniju i velikog vezira u poziciju glavnih krivaca za ovo pogubljenje.

Princ Mustafa bio je svjestan okolnosti, te ih nije samo nijemo posmatrao već se borio za prijestolje te se trudio pronaći sebi saveznike, kako na dvoru tako i van granica Carstva, u Mletačkoj Republici. Međutim, nije uspio ostvariti svoj naum. 1553. godine tokom pohoda na Nahčivan pogubljen je po naredbi svoga oca, sultana Sulejmana. Kao razlog tog pogubljenja navodi se saradnja s iranskim šahom Tahmasbom I te Mustafini pokušaji da svrgne svog oca s prijestolja. Sultan Sulejman je to mogao uraditi iz straha za svoju vlast, ali i iz potrebe da učvrsti legitimitet osmanskih sultana i doprinese boljitku dinastije u budućnosti.

Jahja-beg u svojoj elegiji sa velikim žalom govori o ovom gubitku. On opisuje princa Mustafu u pozitivnom ozračju, metaforama kakve su Sunce, Mjesec, svjetlost. Govoreći o krivcima za prinčevu smrt, pjesnik upotrebljava poređenja kao što su vrag, iskrivljena sablja i

sl. Koristeći brojne klasične osmanske stilske figure Jahja-beg prezentuje svoje izuzetno pjesničko umijeće. U poređenju sa historijskim izvorima, možemo zaključiti da, iako ispunjena emocijama, ova elegija vjerodostojno prenosi događaj kojem je autor lično svjedočio.

Sve navedene kvalitete ove elegije, ali i složenost događaja koji ona obrađuje osigurali su joj neprolaznu slavu. U historiji osmanske turske književnosti Elegija princu Mustafi je jedna od najpoznatijih i sigurno najistaknutija među brojnim elegijama napisanim ovome princu. Elegija je više puta prepisivana, te je nerijetko predmet savremenih naučnih istraživanja kako u Republici Turskoj, tako i van njenih granica.

Izvori i literatura

Izvori:

1. Bayat, Ali Haydar, *Hafsa Sultan*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hafsa-sultan> (datum pristupa 20.5.2023)
2. Fayda, Mustafa, *Ömer*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/omer> (datum pristupa 13.7.2023.)
3. İpşirli, Mehmet, *Çelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/celebi> (datum pristupa 28.5.2023)
4. İpşirli, Mehmet, *Cellat*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cellat> (datum pristupa 29.4.2023)
5. İsen, Mustafa, *Mersiye*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mersiye> (datum pristupa 28.5.2023)
6. Kara, Mustafa, *Gülşeniyye*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gulseniyye> (datum pristupa 12.7.2023)
7. Kaya, Bayram Ali, *Şehrengiz*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sehrengiz> (datum pristupa 15.5.2023)
8. Kaya, Bayram Ali, *Taşlıcalı Yahya*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/taslicali-yahya> (datum pristupa 15.5.2023)
9. Neobjavljena prezentacija prof. dr. Alene Ćatović *Klasična osmanska književnost* održana u okviru predmeta Klasična osmanska književnost u ljetnom semestru ak. 2021/22. godine.
10. Neobjavljena prezentacija prof. dr. Alene Ćatović *Poetske forme divanske književnosti* održana u okviru predmeta Klasična osmanska književnost u ljetnom semestru akademske 2021/22. godine.
11. Neobjavljeni magistarski rad Semre Güler *Şehzade Mustafa'nın hayatı (1515-1553) ve türbesi* odbranjen na Institutu za društvene nauke pri Univerzitetu Uludağ u Bursi 2011. godine, 121 str.
12. Toprak, Mehmet Faruk, *Mersiye*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mersiye> (datum pristupa 28.5.2023)
13. Turan, Şerafettin, *Mustafa Çelebi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-celebi> (datum pristupa 11.5.2023)

14. Üzüm, İlyas, *Kızılbaş*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kizilbas> (datum pristupa 20.5.2023)
15. Uzun, Mustafa İsmet, *Ebced*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebced> (datum pristupa 27.5.2023)
16. Yazıcı, Tahsin, Kurnaz, Cemal, *Hamse*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hamse--edebiyat> (datum pristupa 15.5.2023)

Literatura:

1. Açıköz, Namık, „Devrin Şairlerine Göre Şahzade Mustafa'nın Şahsiyeti“, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sayı 39, 2015, 7-17 str.
2. Agoston, Gabor, „Ghaza“ u: *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, ur. Gabor Agoston i Bruce Masters, Facts on File, New York, s.a, 231-232. str.
3. Agoston, Gabor, „Süleyman I“ u: *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, ur. Gabor Agoston i Bruce Masters, Facts on File, New York, s.a, 541-546. str.
4. Alajbegović, Ibrahim Pečevića, *Historija 1520-1576. 1*, preveo Fehim Nametak, El-Kalem i Orijentalni institut, Sarajevo, 2000, 432 str.
5. Atar, Fahrettin, „Fetva“ u: *Institucije islamske civilizacije*, ur. Ahmet Alibašić i Munir Mujić, s turskog prevela Sabina Bakšić, Centar za napredne studije, Sarajevo, 2017, 222-242. str.
6. Atçıl, Zahit, „Why Did Süleyman the Magnificent Execute His Son Şehzade Mustafa in 1553?“, *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, XLVIII (2016), İSAM, İstanbul, s.a, 67-103. str.
7. Beydilli, Kemal, „Janjıçari“ u: *Institucije islamske civilizacije*, ur. Ahmet Alibašić i Munir Mujić, s turskog preveo Mirsad Turanović, Centar za napredne studije, Sarajevo, 2017, 439-466 str.
8. Çavuşoğlu, Mehmed, „Şehzade Mustafa Mersiyeleri“, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1982, 641-686. str.
9. Čolić, Ljiljana, *Osmanska diplomatika sa paleografijom*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, s.a, 197 str.
10. Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları sayı 517, Ankara, 1995, 531 str.
11. Đinđić Slavoljub et al, *Türkçe-Sırpça Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1997, 1116 str.

12. Fisher, Alan, „The Life and Family of Süleyman I“ u: *Süleyman The Second and His Time*, ur. Halil İnalçik i Cemal Kafadar, The Isis Press, Istanbul, 1993, 1-21. str.
13. Gramon, Žan-Luj Bake, „Procvat Osmanskog Carstva (1512-1606)“ u: *Istorija Osmanskog Carstva*, ur. Rober Mantran, s francuskog prevela Ema Miljković-Bojanić, Clio, s.l, 2002, 165-189. str.
14. Hammer (von-), Joseph, Historija Turskog (Osmanskog) Carstva 1, preveo Nerkez Smailagić, Štamparski zavod „Ognjen Prica“, Zagreb, 1797, 536 str.
15. Ibn Kesir, *Kazivanja o vjerovjesnicima*, a arapskog preveo Ahmed Adilović, Ilum, Bužim, 2007, 558 str.
16. İnalçik, Halil, *Osmansko Carstvo: Klasično doba 1300-1600*, preveo Dino Mujadžević, Srednja Europa, Zagreb, 2002, 315 str.
17. İpşirli, Mehmet, „Şejhulislam“ u: *Institucije islamske civilizacije*, ur. Ahmet Alibašić i Munir Mujić, s turskog prevela Sabina Bakšić, Centar za napredne studije, Sarajevo, 2017, 616-627. str.
18. İpşirli, Mehmet, „Osmansko državno uređenje“ u: *Historija Osmanske države i civilizacije*, ur. Fehim Nametak i Enes Karić, a turskog prevela Kerima Filan, Orijentalni institut, Sarajevo, s.a, 161-338. str.
19. Kur'an s prijevodom na bosanski jezik, prijevod s arapskog jezika: Enes Karić, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1995, 1338 str.
20. Matuz, Josef, *Osmansko Carstvo*, preveo Nenad Močanin, Školska knjiga, zagreb, 1992, 223 str.
21. Merriman, Roger Bigelow, Suleiman The Magnificent 1520-1566, Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts, 1944, 325 str.
22. Mete, Nevin, „Kanuni Sultan Süleyman'ın Şehzade Mustafa'ya Yazdığı Vasiyetname“, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum, 2014, 141-152 str.
23. Mujić, Munir, *Tropi i figure u arapskoj stilistici*, Orijentalni institut, Posebna izdanja XXXVII, Sarajevo, 2011, 238 str.
24. Nametak, Fehim, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XL, Sarajevo, 2013, 528 str.
25. Onat Çakiroğlu, Tuba, „Taşlıcalı Yahya Bey'in Şiirlerinde Devlet Adami Kimliğinin İzleri“, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, Tebdiz Özel Sayısı , s.l, 2018, 62-72. str.

26. Özcan, Abdülkadir, „Devşirma“ u: *Institucije islamske civilizacije*, ur. Ahmet Alibašić i Munir Mujić, s turskog prevela Belma Fišo, Centar za napredne studije, Sarajevo, 2017, 122-129. str.
27. Özcan, Abdülkadir, „Organizacija vojske kod Osmanlija“ u: *Historija Osmanske države i civilizacije*, ur. Fehim Nametak i Enes Karić, s turskog prevela Kerima Filan, Orijentalni institut, Sarajevo, s.a, 411-512 str.
28. Özcan, Azmi, „Hilafet“ u: *Institucije islamske civilizacije*, ur. Ahmet Alibašić i Munir Mujić, s turskog prevela Samira Osmanbegović Bakšić, Centar za napredne studije, Sarajevo, 2017, 330-361. str.
29. Peirce, Leslie P, *The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire*, Oxford University Press, New York-Oxford, 1993, 374 str.
30. Saraç, Mehmet Ali Yekta, *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Söz Sanatları*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2019, 104 str.
31. Şentürk, Ahmet Atilla, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, 674 str.
32. Şentürk, Ahmet Atilla, *Yahya Beğ'in Şehzade Mustafa Mersiyesi yahut Kanuni Hicviyesi*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1998, 229 str.
33. Smailagić, Nerkez, *Leksikon islama*, Svjetlost, Sarajevo, 1990, 687 str.
34. Uçan Eke, Nagehan, „Şehzade Mustafa Mersiyesi'nin Metaforik Açıdan İncelenmesi“, *Söylem Filoloji Dergisi*, 2017, 220-231. str.
35. Zavotçu, Gencay, „Bir ölümün yankıları ve Yahyâ bey mersiyesi“, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 33, Erzurum, 2007, 69-80. str.

Rječnici:

1. Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, elektronsko izdanje dostupno na: www.CepSitesi.Net
2. Özön, Mustafa Nihat, *Osmanlıca Türkçe Sözlük*, İnkılap, İstanbul, 1995, 926 str.
3. Redhouse, James, *Redhouse's Turkish Dictionary*, B. Quaritch, London, 1880, 884 str.
4. <https://paucler.com/osmtr/> (datum pristupa 15.7.2023)
5. <https://www.luggat.com/> (datum pristupa 15.7.2023)